

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«ДЕРЖАВНІ ВИДАТКИ У СИСТЕМІ БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ»

**Студента 2 курсу, 3-м групи,
спеціальності 072
«Фінанси, банківська справа
та страхування»
спеціалізації «Державні фінанси»**

**Коцюри
Валентина
Юрійовича**

**Науковий керівник
к.е.н., доцент**

**Белінська
Ганна Василівна**

**Гарант освітньої програми,
завідувач кафедри фінансів
заслужений діяч науки
і техніки України
д. е. н., професор**

**Чугунов
Ігор Якович**

Київ-2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ	6
ВИДАТКІВ У СИСТЕМІ БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ	
1.1. Економічна сутність державних видатків у системі бюджетного	6
регулювання	
1.2. Світовий досвід планування та використання державних видатків	11
РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМ ПЛАНУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ	19
ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ	
2.1. Аналіз видаткової частини державного бюджету	19
2.2. Аналіз видаткової частини місцевих бюджетів	28
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ	37
ВИКОРИСТАННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ	
3.1. Основні напрями бюджетної політики у сфері видатків	37
3.2. Результативність виконання бюджетних програм як інструмент	48
регулювання соціально-економічного розвитку країни	
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59
ДОДАТКИ	68

ВСТУП

Актуальність теми. Бюджетне регулювання у сфері державних видатків є важливою складовою фінансової політики, яка суттєво впливає на соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць та держави в цілому, на створення відповідних умов для оптимальної структурної перебудови економіки, збереження, розвиток людського і соціального капіталу, інноваційного розвитку, сприянню розробки та запровадженню наукоємних, конкурентоспроможних технологій.

Державні видатки за своєю суттю є інструментом розподілу і перерозподілу централізованого грошового фонду держави і його використання за цільовим призначенням для зростання суспільного добробуту. Зміст і характер державних витрат полягає у забезпеченні виконання державою своїх функцій. Важливе значення мають витрати на розвиток людського капіталу. Розміри витрат впливають на активність, ефективність і конкурентоспроможність людського капіталу. Людський капітал впливає на економічне зростання держави.

Питання використання державних видатків у системі бюджетного регулювання розглядається в працях таких учених, як: С. Буковинського, О. Василика, І. Запатріної, Л. Лисяк, І. Луніної, І. Лютого, А. Мазаракі, В. Опаріна, Г. П'ятаченка, А. Соколовської, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія та інших.

Метою роботи є розкриття та удосконалення механізму планування державних видатків у системі бюджетного регулювання.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- розкрити економічну сутність державних видатків у системі бюджетного регулювання;
- узагальнити світовий досвід планування та використання державних видатків;
- здійснити аналіз видаткової частини державного та місцевих бюджетів;

- розкрити пріоритетні напрями бюджетної політики у сфері видатків;
- розкрити підходи до формування якісного рівня показників результативності бюджетних програм.

Об'єктом дослідження є державні видатки.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання планування державних видатків у системі бюджетного регулювання.

Методи дослідження. З метою досягнення поставленої мети в дослідженні використано загальнонаукові і спеціальні методи пізнання явищ і процесів у сфері планування державних видатків у системі бюджетного регулювання. Системний та структурний методи використано при розкритті економічної сутності державних видатків. За допомогою порівняльного та факторного методів узагальнено світовий досвід планування та використання державних видатків. На основі системного підходу, синтезу, наукового абстрагування розкрито пріоритетні напрями бюджетної політики у сфері видатків.

Інформаційну базу дослідження становили нормативно-правове забезпечення планування та використання державних видатків, статистичні матеріали Міністерства фінансів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України, Державної аудиторської служби України, Рахункової палати України, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, зазначено теоретичне та практичне значення дослідження.

У першому розділі досліджено теоретичні засади формування державних видатків у системі бюджетного регулювання. Розкрито економічну сутність

державних видатків у системі бюджетного регулювання. Узагальнено світовий досвід планування та використання державних видатків.

У другому розділі розкрито механізм планування та використання видатків бюджету. Здійснено аналіз видаткової частини державного та місцевих бюджетів.

У третьому розділі визначено шляхи підвищення ефективності використання видатків бюджету. Обґрунтовано пріоритетні напрями бюджетної політики у сфері видатків. Розкрито підходи до формування якісного рівня показників результативності бюджетних програм.

У висновках випускної кваліфікаційної роботи наведено теоретичне узагальнення матеріалу, представленого в дослідженні.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ВИДАТКІВ У СИСТЕМІ БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

1.1. Економічна сутність державних видатків у системі бюджетного регулювання

Державні видатки визначаються як частина фінансових відносин, обумовлена використанням централізованих і децентралізованих фондів держави. Складаються державні видатки з прямих витрат держави, які здійснюються через систему бюджетних і позабюджетних фондів, та витрат державних підприємств, організацій, установ. Видатки державного сектора складаються із усіх форм витрат, пов'язаних з діяльністю держави. Видатки бюджету визначають відносні розміри приватного та державного секторів економіки і поділяються на чотири категорії: споживання в державному секторі, трансфертні платежі приватному сектору, проценти з державного боргу, державні інвестиції. Зміна різних складових структури державних видатків має різні наслідки для економіки, тому державні видатки є важливим інструментом макроекономічної політики, впливаючи на рівень цін, розміщення ресурсів, розподіл доходів, зайнятість, виробництво [89].

Значний внесок в розвиток знань стосовно економічного зростання та державних видатків здійснено Робертом Дж. Барро. В своїй праці він наводить переконливі емпіричні докази того, що великий державний сектор є перешкодою зростання економіки. Він пояснює такий стан речей тим, що з одного боку, держава забезпечує суспільні товари та послуги (суспільні блага) і амортизує ринкові коливання, а з іншого – політика втручання генерує свої власні витрати при цьому підвищуючи податкове навантаження і спотворюючи стимули. Таким чином, можна дійти висновку, що існує певна рівновага між розміром та ефективністю поєднання державного сектора. Під ефективністю слід розуміти здатність уряду трансформувати свої доходи в суспільні товари та послуги, які стимулюють зростання.

Характеризуючи першу групу чинників, слід відзначити тенденцію до

зростання державних видатків, що упродовж другої половини ХІХ–ХХ ст. виявилась практично в усіх розвинених країнах світу, хоча й різною мірою. Наукове обґрунтування стійкої тенденції до зростання частки державних витрат, які в цілому експансії суспільного сектору економіки, в найбільш повному й логічному вигляді було запропоновано провідним німецьким економістом А. Вагнером ще у 1863 р. Дещо пізніше ці положення стали називати "Закон Вагнера", вони отримали загальне визнання як теоретичне пояснення збільшення публічних витрат [2, с. 5–15]. Учений стверджував, що причини абсолютного та відносного зростання суспільного сектору економіки та державних витрат полягають у розширенні кола державних і громадських потреб, активізації нових методів здійснення соціальної політики та політики фінансування суспільних благ.

Ефективність видатків бюджету, орієнтованих на суспільні блага, оцінюється з точки зору ефективності їх розподілу, які враховують конкретні пріоритети та проблеми. Основним логічним поясненням державного втручання є забезпечення ефективності при перерозподілі фінансових ресурсів та наданні суспільних благ у вигляді адресних послуг, субсидій, трансферів, підтримки окремих галузей господарства, податкових кредитів, як фінансові блага та регулювання, як не фінансові блага.

Більшість державних видатків фінансується з державного бюджету — централізованого фонду коштів, що утворюється в процесі перерозподілу національного доходу, та з місцевих бюджетів.

Державні видатки за своєю економічною сутністю є інструментом розподілу і перерозподілу централізованого грошового фонду держави та його використання за цільовим призначенням для зростання суспільного добробуту. Зміст і характер таких видатків полягає у забезпеченні виконання державою своїх функцій.

Призначення державних видатків слугує задоволенню найважливіших потреб суспільства у розвитку економіки і соціальної сфери, державного управління, оборони, забезпечення громадського порядку, безпеки держави тощо. За допомогою бюджетних видатків здійснюється підтримка соціально

незахищених верств населення, обсяг якої відповідає економічним можливостям суспільства.

Під державними видатками розуміються всі витрати, що здійснюються з державного бюджету на потреби державного управління (оборона, забезпечення правопорядку, робота державного апарату); соціальні видатки (охорона здоров'я, освіта, культура, соціальне забезпечення); фінансування економіки (транспортна та інформаційна інфраструктура, наука, фінансування державного сектору та цільова підтримка окремих галузей і виробництв); міжбюджетне вирівнювання, тобто територіальний перерозподіл бюджетних коштів для зменшення регіональних відмінностей; обслуговування державного боргу. Співвідношення між названими групами для конкретних національних економік визначається багатьма детермінантами, а саме: рівнем соціально-економічного розвитку країни, її соціокультурними та виробничо-технологічними зв'язками з іншими державами, історичними традиціями, дотриманням тієї чи іншої моделі регулювання економіки тощо. Динаміка загального рівня державних видатків визначається зміною співвідношення та динамікою їх окремих складових.

За визначеннями Білої О. Г., Чуй І. Р., Романенко О. Р., державні видатки відображають грошові відносини, що складаються при розподілі, використанні централізованих і децентралізованих грошових фондів держави. Федосов В. М., Юрій С. І., Василик О. Д., Віхров О. П., Ніщимна С. О. зазначають, що державні видатки є складовою фінансових відносин і охоплюють лише стадію використання державних фондів грошових ресурсів.

Економічна сутність ефективності державних видатків як інструменту системи бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку полягає у сукупності досягнутих результативних показників, що відповідають основним цілям та завданням бюджетних призначень з урахуванням обсягу здійснених видатків бюджету, дієвості інституційних перетворень суспільного середовища. На перехідному етапі економічних реформ, при обмеженості фінансових ресурсів

держави, від виваженої та обґрунтованої політики у сфері видатків бюджету великою мірою залежить успішність соціально-економічного розвитку країни.

За визначенням Чугунова І.Я. економічна сутність державних видатків, як інструменту регулювання соціально-економічного розвитку країни полягає у використанні інституційної архітекτονіки, що визначається оптимальною структурою видатків бюджету для підвищення результативності їх впливу на економічне середовище суспільства [88]. Видатки є важливим напрямом впливу бюджету на економічні і соціальні процеси в державі, видатки беруть участь у формуванні величини фондів споживання і нагромадження. Бюджетна політика у сфері державних видатків є досить вагомим інструментом впливу на соціально-економічний розвиток, особливо на перехідному етапі економічних реформ при обмеженості ресурсів держави. Бюджетні видатки здатні активно впливати на економічне зростання, передусім завдяки пріоритетному фінансуванню наукових досліджень, розвитку найважливіших галузей економіки, вирівнюванню регіональних диспропорцій.

Базилінська О.Я. визначає, що витрати, які пов'язані із діяльністю держави є державними видатками. За допомогою держави впроваджується споживання так званих суспільних благ. Деякі державні видатки є прямими трансфертними платежами приватному сектору, зокрема це соціальна допомога, пенсії, виплати по безробіттю, які не збільшують приватного споживання, проте змінюють його структуру.

На думку Опаріна В.М. видатки бюджету – це використання доходів держави на поточні і капітальні потреби за галузевим, відомчим, цільовим і територіальним призначенням. Державним видаткам дається визначення як сумі коштів, що витрачається державою в процесі здійснення її фінансової діяльності. Відповідно до рівня розміщення державних доходів вони також поділяються на централізовані -з бюджету і фондів цільового призначення і децентралізовані. За роллю у суспільному виробництві розрізняють поточні видатки і видатки на розвиток. В окремих випадках це закріплюється в офіційному поділі бюджету на дві частини: поточний і капітальний бюджети.

За формами фінансування розрізняють такі державні видатки: інвестиції, бюджетні кредити, державні дотації, субсидії і виплати, кошторисне фінансування. Відповідно до цільового призначення видатки класифікуються за статтями витрат, наприклад, капітальні вкладення, капітальний ремонт, оплата праці, послуг, матеріалів та ін.

Карасьова М.В. зазначає, що державні видатки займають центральне місце в системі державних та муніципальних видатків по декільком причинам: це видатки, за рахунок яких здійснюється фінансова політика держави; це найбільші по об'єму видатки; ці видатки забезпечують реалізацію всіх завдань та функцій держави. Видатки бюджетів є публічними безперервними видатками держави або муніципальних утворень у вигляді економічних стосунків, строго опосередкованих нормами права, з приводу розподілу і використання централізованих фондів фінансових ресурсів в цілях забезпечення завдань і функцій держави, муніципальних утворень.

Як зазначає Брайчева Т.В. державні видатки є фінансовими затратами, необхідними для здійснення державою своїх конституційних функцій; видатки державного бюджету вужчі державних видатків. Державний бюджет є формою утворення та використання грошових коштів для забезпечення функціонування органів державної влади. Через бюджет мобілізуються фінансові ресурси, необхідні для послідуного їх перерозподілу та використання для цілей державного регулювання економічного розвитку країни та реалізації соціальної політики на всій її території.

З огляду на отримані результати аналізу співвідношення між державними видатками та економічним зростанням, головними завданнями бюджетної політики в Україні мають стати: скорочення непродуктивних витрат бюджету на державні дотації окремим галузям матеріального виробництва та окремим категоріям населення, зміцнення дохідної частини бюджету за рахунок удосконалення системи оподаткування й зміцнення контролю за повнотою сплати податків, створення системи ефективного фінансового контролю за якісним і цілеспрямованим використанням державних видатків і, нарешті,

посилення контролю за розмірами державного боргу, що в кінцевому підсумку надасть можливості для стійкого економічного розвитку країни.

Викладене вище дає можливість стверджувати, що державні видатки як фінансова категорія тісно взаємопов'язана із категорією «державні доходи», що дозволяє відносити їх до системи розподільних і перерозподільних фінансових відносин. Тому під державними видатками слід розуміти систему фінансових відносин з приводу розподілу, перерозподілу та використання фондів грошових ресурсів держави з метою здійснення покладених на неї соціально-економічних функцій.

Таким чином, на процес формування видаткової частини бюджету, яка є одним з основних елементів системи бюджетного регулювання, перш за все, впливає дохідна частина бюджету та показник дефіциту (профіциту) бюджету. Завданнями держави в умовах економічного спаду є не тільки підтримка бюджетних видатків на постійному рівні, а по можливості їх збільшення. В умовах обмеженості фінансових ресурсів бюджету в першу чергу відбувається фінансування заходів соціального характеру, проте направлення коштів бюджету на видатки розвитку надає можливість забезпечувати позитивний вплив на економічне зростання у перспективі та як наслідок збільшення доходів та видатків бюджету. Бюджетні видатки є вагомим інструментом макроекономічної політики, за їх допомогою держава має можливість здійснювати вплив на розміщення фінансових ресурсів, зайнятість, рівень цін, структуру суспільного виробництва, соціальні перетворення. Формування видатків бюджету є динамічним процесом, потребуючим постійного розвитку та адаптації до внутрішніх та зовнішніх економічних чинників.

1.2. Світовий досвід планування та використання державних видатків

Питання посилення впливу видатків бюджету на соціально-економічний розвиток країни є актуальними для економік багатьох країн світу. Покращення якісного рівня планування видаткової складової бюджету країни, посилення

взаємозв'язку між витраченими ресурсами бюджету та отриманими результатами, підвищення ефективності та результативності від використаних бюджетних коштів, отримання максимального результату при мінімальних фінансових вкладеннях є розповсюдженими засобами реалізації таких завдань. Бюджетне реформування виступає вагомим інструментом інституційних змін державного управління на загальнодержавному та територіальному рівнях. Підґрунтя та умови для проведення реформування державних фінансів, зокрема в частині формування видатків бюджету, відрізняються у країнах світу, тому можна зазначити про різноманіття змісту змін та способів інтегрування нових методів планування у систему державного управління. Перші кроки по запровадженню програмного бюджетування були здійснені у Сполучених Штатах Америки ще у п'ятдесятих роках минулого століття. Після публікації у шестидесятих роках Методики Організації Об'єднаних Націй по програмному бюджетуванню та бюджетуванню, орієнтованому на результат, підвищилась роль цих методів формування бюджету у плануванні, зокрема близько п'ятдесяти країн світу розпочали використання різних елементів нових методів планування бюджету, проте лідером по впровадженню були США. На початок семидесятих років майже всі країни Латинської Америки, багато азіатських та деякі африканські країни перейшли до програмного бюджетування.

Отже, можна зазначати, що визначеною тенденцією протягом останніх десяти років у країнах із розвинутою та перехідною економікою є системні реформи в частині удосконалення бюджетного процесу, зокрема запровадження бюджетування, орієнтованого на результат, впровадження та удосконалення програмно-цільового методу формування видатків бюджету, запровадження системи оцінювання результативності бюджетних програм. Нові методи планування видатків бюджету мають в основі схожі принципи. Основними складовими системи бюджетування за результатом є визначення кінцевого результату в межах окремо взятої бюджетної програми; запровадження дієвого контролю за використанням бюджетних коштів; встановлення взаємозв'язку між результативністю та витраченими бюджетними ресурсами, або

акцентування контролю саме на отриманих результатах від використання бюджетних ресурсів, а не над витратами коштів. Програмно-цільовий метод планування бюджету визначається як система прийняття управлінських рішень щодо розподілу бюджетних ресурсів держави шляхом формування, виконання бюджетних програм, аналізу їх результативності на предмет досягнення поставлених цілей, отримання запланованого результату. Впровадження елементів бюджетування за результатом, програмно-цільового методу вимагали започаткування системного реформування бюджетного, адміністративно-управлінського менеджменту, систем підзвітності і контролю.

Пошук та використання в країнах світу нових принципів, форматів планування видатків бюджету ґрунтуються на спільній меті: встановлення зв'язку між визначеними урядом завданнями розвитку економіки країни і людського капіталу та обсягами, напрямками спрямування фінансових ресурсів бюджету, необхідних для виконання запланованих завдань; досягнення позитивного впливу через видатки бюджету на соціально-економічний розвиток країни, її регіонів; підвищення ефективності управління державними сектором; покращення якості надання суспільних послуг населенню; посилення ефективності використання коштів бюджету через встановлення взаємозв'язку між затратами та отриманими результатами. У процесі бюджетного реформування визначились такі ключові напрями, як зокрема вдосконалення законодавства, розробка автоматизованих систем управління, зміна процедур бюджетного обліку і звітності тощо.

У Франції починаючи із двохтисячних років поетапно вводиться в дію Закон про бюджет, який концептуально змінює регулювання бюджетного процесу в країні, визначає нову структуру системи бухгалтерського обліку. У появі нової фінансової конституції держави, в процесі проведення бюджетної реформи активну участь брав парламент країни. В прийнятому законі за допомогою введення місій та показників їх досягнень було відбите бачення парламенту і суспільства довести до органів державної влади необхідність запровадження нової культури та принципів управління бюджетними фінансовими ресурсами.

Реформування бюджетного процесу здійснювалось в рамках загальної реформи державного управління на загальнодержавному та територіальному рівнях. Законом про бюджет було визначено наступні нові завдання: стимулювання довгострокового стратегічного планування, що дозволить внести велику ясність в процес вибору стратегічних напрямів використання державних ресурсів; поліпшення прозорості бюджету за допомогою зростання ролі парламенту в його прийнятті і контролі за використанням бюджетних коштів; підвищення ефективності бюджетних видатків шляхом забезпечення більшої свободи управлінських дій при одночасному зростанні відповідальності органів державного управління; орієнтація бюджетів на досягнення результату. Введення в дію закону вимагало відповідних змін в бюджетній політиці, сформованій у контексті бюджетної системи, що заснована із врахуванням посилення прозорості державного бюджету завдяки новій бюджетній архітектурі, запровадженні показників результативності використання бюджетних коштів, посилення відповідальності на різних рівнях за отримані результати. На даний час у бюджетних відносинах країни беруть участь президент, уряд, парламент, спеціальні уповноважені бюджетні установи: Національна кредитна рада, Банківська контрольна комісія, Економічна і соціальна рада. Консолідований бюджет країни складається із загальнодержавного бюджету, місцевих бюджетів, спеціальних рахунків казначейства, операцій тимчасового характеру, так званих приєднаних бюджетів.

У бюджеті країни відображаються основні напрями бюджетної політики, закріплені в Конституції, зокрема: безпека, культура, судова влада, охорона здоров'я, освіта, юстиція тощо.

Французька концепція виконання бюджетних програм базується на підвищенні ефективності видатків та вимірюється, зокрема такими показниками ефективності, як якість державних послуг, результативність та вплив на соціально-економічний розвиток країни від реалізації бюджетної програми. У щорічних проектах результативності відображаються зведений бюджет програми, завдання виконавців, відповідні заходи, цілі, показники,

сукупні обсяги, обґрунтування видів видатків бюджету. Керівник програми повинен звітувати про проведення видатків, забезпечити досягнення визначених цілей, для чого використовуються три критерії: соціальної і економічної результативність, якості послуг і ефективності. Для оцінки якості практики оцінювання на початку дев'яностих років було запроваджено та введено відповідні стандарти; у двохтисячних роках ухвалено документ під назвою «Хартія оцінювання державних політик і програм».

Наступними кроками бюджетної реформи стало удосконалення процесу планування видатків у рамках підготовки середньострокового бюджету та подовження горизонтів бюджетного планування. До нових тенденцій у бюджетному процесі слід також віднести укрупнення показників програм: так, за шість останніх років кількість показників, які характеризують виконання програм зменшилось близько на третину на становить на даний час близько тисячі. Системно здійснюється розробка нових гармонізованих показників, які можуть стати універсальним інструментом оцінки результативності. Протягом останніх двох років було запроваджено наступні показники: кількість керуючих посад у розрахунку на загальний штат співробітників міністерства; нові види діяльності, виконання нових функцій в міністерстві; рівень якості державних послуг, отриманих споживачами; кількість випускників престижних вузів, що проробили в міністерстві більше одного року; терміни публікації рішень та підзаконних актів органів влади тощо. Укрупнення показників програм призвело до появи нової категорії показників: «показники місії» - це близько дев'яносто агрегованих показників, відповідальність за досягнення яких покладається безпосередньо на відповідного міністра. Моніторинг показників здійснюється кабінетом міністрів та парламентом країни.

В Австралії наприкінці минулого сторіччя в результаті прийняття урядом концепції «Про реформування державного сектору» змінено підходи до державного управління у галузі державних фінансів та організації бюджетного процесу, акценти у діяльності зміщено з відповідності нормативам на контроль за виконанням. Реформування бюджету країни стала складовою загальних

реформ державного сектору, в рамках яких відбувались якісні зміни системи державного управління, зокрема шляхом реорганізації державної служби, державних установ, удосконалення принципів управління і способів заохочення та стимулювання персоналу. Реформування бюджетного процесу пройшло наступні етапи: бюджетування по затратам, програмне бюджетування, та на даний час відбувається бюджетування по результату, як нову систему центрального менеджменту бюджетної системи. Законодавчою основою бюджетного процесу в Австралії є Закон «Статут чесності та прозорості бюджету», яким встановлено наступне: уряд повинен мати концепцію фіскальної фінансової політики на кожен рік; бюджет формується в розрізі програм на один рік, проте із підготовкою розрахунків на подальші три роки; через півроку бюджет повинен бути переглянутий і уточнений; звіт про виконання бюджету складається відповідно до міжнародних стандартів. Таким чином, бюджет формується на один наступний рік, також проводяться розрахунки на послідувачі три роки, тобто паралельно здійснюються розрахунки бюджету на чотири роки. Бюджетний рік в Австралії триває з 01 липня по 31 червня.

Бюджет Австралії в останні роки традиційно відрізнявся достатньо високою соціальною спрямованістю - адресною підтримкою різних вікових верств населення по різних програмах, зокрема освітнім, медичним, пенсійним, житловим. Бюджетом Австралії на фінансовий рік визначено наступні основні пріоритети: уряд буде інвестувати та стимулювати розвиток інфраструктури країни - автодороги, сполучення залізничним транспортом, порти та системи багажних перевезень, системи енергозбереження; державні програми орієнтовані на підтримку малозабезпечених верств населення - здійснюватиметься підтримка задля збереження робочих місць, збільшення доступності житла, розвитку малого бізнесу. Бюджет країни включає нові заходи економічного контролю, що, як заплановано, позбавить від проблем дефіцитного планування бюджету. Передбачено видатки бюджету на проведення заходів по збільшенню зайнятості населення країни, створення нових

робочих місць. До основних завдань, які проставлені урядом при складанні бюджетного плану, є необхідність скорочення кількості людей, проживаючих тільки за рахунок державних дотацій шляхом спонукання до посилення професійної активності, повернення на робочі місця якомога більше людей, що отримують різні види фінансової підтримки: безробітних, одиноких, неповнолітніх, інвалідів. Розроблено низку заходів, які дозволять повернути на ринок праці зазначені категорії населення. Таким чином, скорочення видатків на проведення дотацій населенню не є самоціллю при складанні бюджету, вагомішим завданням визначено стратегічні заходи активізації зайнятості, що позитивно вплине на соціально-економічне зростання у майбутніх періодах.

Світовий досвід проведення державної політики у сфері видатків бюджету доводить, що реформування цієї сфери повинно проводитися із врахуванням особливостей соціально-економічного розвитку країни, її регіонів, галузей економіки. Визначеною тенденцією в останні десятиліття є системне удосконалення бюджетного процесу, у тому числі подальше впровадження програмних методів складання бюджету, оцінювання результативності бюджетних програм, що сприятиме посиленню ефективності використання бюджетних коштів через встановлення взаємозв'язку між затратами та досягнутими результативними показниками. У країнах із розвинутою економікою відбувається удосконалення системи державного фінансового контролю, у тому числі внутрішнього контролю та аудиту ефективності використання бюджетних коштів.

Дослідження світового досвіду по проведенню реформування системи управління видатками бюджету, пошуку шляхів підвищення ефективності видатків бюджету дозволяє дійти до наступних висновків. Питання удосконалення бюджетного планування та удосконалення державного управління знаходяться в одній площині та складають єдине комплексне питання. Бюджетний процес та його розвиток є постійним еволюційним процесом, на який значним чином впливають як внутрішні, так і зовнішні чинники. Реформування повинно будуватись з врахуванням особливостей соціально-економічного розвитку країни

та конкретних галузей економіки та забезпечуватись завдяки чіткій послідовності та системності. Є вагомим дотримання дисципліни виконання прийнятих бюджетів. Проведення реформування передбачає наявність відповідного адміністративного та матеріального ресурсу, значна увага повинна приділятися людському чиннику, зокрема в підвищенні фахового рівня, відповідності повноважень, культивування усвідомлення відповідальності. Отже, розробка та впровадження нових удосконалених методів формування бюджетних видатків потребує проведення системного реформування бюджетного, адміністративно-управлінського менеджменту, систем підзвітності і державного контролю.

Як показує світовий досвід, застосування програмно-цільового методу дає змогу передбачити результати виконання кожної бюджетної програми, оцінити ефективність використання державних коштів; пов'язує здійснені витрати з їх соціальною та економічною ефективністю. Моніторинг і оцінка бюджетних програм включають, зокрема, порівняння результатів і витрат на їх досягнення, аналіз тривалості їх виконання, необхідності й відповідності цих програм вимогам часу. Застосування відповідних показників надає можливість порівнювати стан виконання бюджетних програм у динаміці, за роками та між головними розпорядниками бюджетних коштів, передбачати термін їх виконання та визначити найефективніші бюджетні програми при розподілі бюджетних коштів на середньострокову перспективу, що сприяє здійснювати оптимальний вибір пріоритетів бюджетної політики на середньострокову перспективу.

Проведене узагальнення та систематизація світового досвіду здійснення планування та виконання видаткової складової бюджету, у тому числі стратегічні принципи бюджетного планування, управління бюджетними асигнуваннями, надають можливість із врахуванням цього досвіду покращити основні засади бюджетного планування, підвищити рівень відповідальності учасників бюджетного процесу, ефективності бюджетних коштів при формуванні видатків бюджету та реалізації бюджетних програм в Україні.

РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМ ПЛАНУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ

2.1. Аналіз видаткової частини державного бюджету

Видатки бюджету – це кошти спрямовані на здійснення програм та заходів органами державної влади та місцевого самоврядування пов'язаних з їх економічними, соціальними, політичними та адміністративними функціями. Система планування бюджетних видатків базується на мінімальних державних соціальних стандартах, нормативах фінансових витрат на надання державних послуг і єдиних методологічних засадах розрахунку мінімальної бюджетної забезпеченості.

Прийняття Бюджетного кодексу України у 2001 році, започаткувало фундаментальні зміни всієї бюджетної системи України, в тому числі механізму планування видатків бюджету. З прийняттям нової редакції Бюджетного кодексу від 8 липня 2010 року передбачені нововведення спрямовані на підвищення ефективності зазначеного механізму. Згідно Бюджетного кодексу здійснено розподіл видатків у відповідності до повноважень із чітким визначенням рівня бюджету, кошти якого є джерелом фінансування цих видатків. Виділено такі напрями класифікації видатків бюджету: за бюджетними програмами – програмна класифікація видатків і кредитування бюджету; ознакою головного розпорядника бюджетних коштів – відомча класифікація видатків і кредитування бюджету; функціями, з виконанням яких пов'язані видатки – функціональна класифікація видатків і кредитування бюджету; економічною характеристикою операцій, які здійснюються при їх проведенні – економічна класифікація видатків бюджету. Програмна класифікація застосовується при формуванні та виконанні бюджету за програмно-цільовим методом. Відомча класифікація відображає перелік головних розпорядників бюджетних коштів. Функціональна класифікація передбачає відображення видатків: за розділами, які систематизують видатки органів державної влади та місцевого самоврядування; за підрозділами та групами, що конкретизують видатки органів державної влади та місцевого

самоврядування. Відповідно до економічної класифікації видатки поділено на поточні та капітальні. Крім того, у складі видатків бюджету виділено видатки споживання та розвитку.

Також видатки бюджетів поділено на: видатки, які спрямовуються на забезпечення конституційного ладу, державної цілісності та суверенітету, незалежного судочинства, а також інші передбачені Бюджетним кодексом видатки, що не можуть бути передані на виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню; видатки, що визначаються функціями держави і можуть бути передані на виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню з метою забезпечення найбільш ефективного їх виконання відповідно до принципу субсидіарності; видатки на реалізацію прав та обов'язків Автономної Республіки Крим і місцевого самоврядування, що мають місцевий характер і визначені законодавством України.

Таким чином залежно від функціонального призначення здійснено поділ бюджетних видатків на три види: видатки спрямовані на забезпечення виконання загальнодержавних функцій, у зв'язку з чим вони належать до компетенції органів державної влади та становлять видатки Державного бюджету України; видатки на забезпечення виконання загальнодержавних функцій в межах повноважень, які можуть бути передані органам місцевого самоврядування відповідно до принципу субсидіарності з метою забезпечення найбільш ефективного їх виконання. Важливо відмітити, що держава зобов'язана одночасно із передачею повноважень передавати і кошти на їх виконання в повному обсязі за рахунок Державного бюджету України; видатки на виконання прав і обов'язків органів місцевого самоврядування, що мають місцевий характер. Зазначені видатки визначені положеннями Конституції України, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закону України «Про місцеві державні адміністрації» та здійснюються за рахунок коштів місцевих бюджетів, у тому числі трансфертів з Державного бюджету України.

Розмежування видатків двох останніх видів базується на принципі субсидіарності з урахуванням критерію повноти надання гарантованих послуг наближених до безпосереднього споживача. Відповідно до даного критерію

видатків поділяються на: видатки спрямовані на забезпечення функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, що забезпечують першочергове надання гарантованих послуг розташованих найближче до споживачів. Дані видатки здійснюються з бюджетів сіл, селищ, міст та їх об'єднань; видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, що забезпечують надання основних гарантованих послуг для всіх громадян. Дані видатки здійснюються з бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим, міст обласного значення та районних бюджетів; видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, що забезпечують гарантовані послуги для окремих категорій громадян, потреба в яких існує в усіх регіонах. Дані видатки здійснюються з бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів. З бюджетів міст Києва та Севастополя здійснюються видатки всіх трьох груп.

Відповідно до принципу субсидіарності та вимогою забезпечення повноти надання гарантованих послуг за критеріями розмежування видатків, видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів поділено на три підгрупи: за критерієм першочерговості видатків і найбільшої наближеності надання гарантованих послуг до їх споживачів, здійснюються з бюджетів сіл, їх об'єднань, селищ, міст; за критерієм рівноправності громадян в одержанні основних гарантованих послуг, здійснюється з бюджетів міст обласного значення, а також районних бюджетів; за критерієм гарантованості послуг окремим категоріям громадян, право на одержання яких визначено відповідним законодавством, здійснюється з бюджетів областей. З бюджетів міст Києва і Севастополя здійснюється фінансування видатків, віднесених до всіх трьох підгруп.

Джерелами формування загального фонду державного бюджету у частині кредитування є: надходження внаслідок стягнення простроченої заборгованості перед державою за кредитами, залученими державою або під державні гарантії, кредитами з державного бюджету, якщо інше не встановлено законом про Державний бюджет України; повернення кредитів, наданих з державного бюджету, що не мають цільового призначення; повернення кредитів до

державного бюджету, наданих для реалізації інвестиційних проектів за рахунок кредитів (позик), залучених державою від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій, якщо інше не встановлено законом про Державний бюджет України.

Джерелами формування спеціального фонду державного бюджету в частині кредитування є: повернення кредитів, наданих з державного бюджету індивідуальним сільським забудовникам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла; повернення кредитів, наданих з державного бюджету молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла, і пеня; повернення кредитів, наданих з державного бюджету фермерським господарствам; повернення коштів, наданих на формування Аграрним фондом державного інтервенційного фонду, а також для закупівлі матеріально-технічних ресурсів для потреб сільськогосподарських товаровиробників; повернення кредитів, наданих з державного бюджету, що мають цільове призначення згідно із законом про Державний бюджет України.

Видатки та кредитування місцевих бюджетів включають бюджетні призначення, встановлені рішенням про місцевий бюджет, на конкретні цілі, пов'язані з реалізацією програм та заходів визначених законодавчо.

До видатків місцевих бюджетів, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів, належать видатки на: місцеву пожежну охорону; муніципальні формування з охорони громадського порядку; органи місцевого самоврядування; соціальний захист та соціальне забезпечення; місцеві програми розвитку житлово-комунального господарства та благоустрою населених пунктів; культурно-мистецькі програми місцевого значення; програми підтримки кінематографії та засобів масової інформації; місцеві програми з розвитку фізичної культури і спорту; типове проектування, реставрацію та охорону пам'яток архітектури; транспорт, дорожнє господарство; заходи з організації рятування на водах; обслуговування місцевого боргу; програми природоохоронних заходів місцевого значення, заходи програм у сфері житлово-комунального господарства з будівництва та реконструкції водопровідних та каналізаційних очисних споруд, доочищення питної води,

модернізації систем теплопостачання, заміни природного газу альтернативними видами палива, модернізації та ремонту ліфтового господарства, реконструкції та ремонту житлових будинків, оснащення житлового фонду будинковими засобами обліку енергоносіїв та споживання води, капітального ремонту, реконструкції, будівництва мереж зовнішнього освітлення вулиць, капітального ремонту гуртожитків, що передаються у власність територіальних громад, впровадження енергозберігаючих технологій; управління комунальним майном; регулювання земельних відносин; заходи у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру в межах повноважень, встановлених законом; заходи та роботи з мобілізаційної підготовки місцевого значення; проведення місцевих виборів у випадках, передбачених законом, та місцевих референдумів; членські внески до асоціацій органів місцевого самоврядування та їх добровільних об'єднань; підвищення кваліфікації депутатів місцевих рад та посадових осіб місцевого самоврядування; реалізацію програм допомоги і грантів міжнародних фінансових організацій та Європейського Союзу; інші програми, пов'язані з виконанням власних повноважень, затверджені відповідною місцевою радою згідно із законом. До витрат бюджету розвитку місцевих бюджетів належать: погашення місцевого боргу; капітальні видатки, включаючи капітальні трансферти іншим бюджетам; внески органів місцевого самоврядування до статутного капіталу суб'єкта господарювання; проведення експертної грошової оцінки земельної ділянки, що підлягає продажу; підготовка земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них державної (до розмежування земель державної та комунальної власності) чи комунальної власності для продажу на земельних торгах та проведення таких торгів; платежі, пов'язані з виконанням гарантійних зобов'язань територіальної громади міста; розроблення містобудівної документації на місцевому та регіональному рівнях.

Таким чином, забезпечення взаємозв'язку між виділенням бюджетних коштів та результатами їх використання зумовило запровадження програмно-цільового методу у бюджетний процес, який передбачив перехід до децентралізованої моделі управління, можливість для підвищення прозорості

бюджетного процесу, відповідальності органів державної влади та місцевого самоврядування за досягнення поставлених цілей; упорядкування діяльності учасників бюджетного процесу щодо формування і виконання бюджетних програм шляхом чіткого розмежування відповідальності за їх реалізацію між головними розпорядниками бюджетних коштів та відповідальними виконавцями бюджетних програм; посилення відповідальності головних розпорядників бюджетних коштів за дотримання відповідності складових бюджетних програм законодавчо визначеній діяльності, фінансового забезпечення бюджетних програм з результатами їх виконання; підвищити ефективність формування та реалізації бюджетної політики, розподілу і використанню бюджетних коштів.

Разом з тим, запровадження програмно-цільового методу як в країнах з розвинутою так і з трансформаційною економікою відбувалось поетапно за наступними напрямками: визначення більш чітких цілей урядових програм; створення нової системи підзвітності, пов'язаної безпосередньо з результатами діяльності розпорядників бюджетних коштів; запровадження інформаційних технологій, фіскального менеджменту з метою підвищення якості контролю за досягнення визначених цілей. Бюджетні відносини базувались на наступних принципах: деконцентрації – передача повноважень в межах окремого органу або рівня влади на нижчий рівень управління з метою підвищення ефективності бюджетної системи в цілому; децентралізації – передача повноважень від центральних до місцевих органів влади; делегування – процес передачі частини функцій центральних органів влади місцевим з метою досягнення конкретних цілей.

Основні підходи щодо запровадження програмно-цільового методу поєднували поетапність, спрямованість впровадження і управління базуючись на зазначених принципах. Зазначене передбачило формування структури цілей і завдань органів державної влади та місцевого самоврядування; розробку нової моделі організації бюджетного процесу з урахуванням специфіки структури відповідних органів та бюджетного процесу; розробку комплексу нормативних правових документів впровадження інструментів програмно-цільового методу у

бюджетний процес; організацію пілотних проектів впровадження нових інструментів програмно-цільового методу; розробку системи внутрішнього контролю; тощо.

Бюджетні програми як вагомий фінансово-бюджетний інститут визначають важливу роль ефективності управління державними фінансами на всіх рівнях бюджетної системи, що актуалізує питання формування єдиної оцінки ефективності через цільові індикатори, яким необхідна кількісна та якісна оцінка бюджетних програм. Процес моніторингу та оцінки бюджетних програм повинен здійснюватись безперервно, що надасть можливість відслідкувати результати їх реалізації. Зокрема, результативність довгострокових бюджетних програм можна оцінити в залежності від стадії перевірки бюджетних програм (попередня, проміжна, узагальнена) і від мети оцінки бюджетної програм (оцінка потреби, оцінка реалізації, оцінка впливу, продуктивності і ефективності). Дана класифікація є проміжною по відношенню до оцінки ефективності, що дозволить визначити і проаналізувати витрати та результати бюджетних програм.

Доцільним є запровадження середньострокового бюджетного планування. На даний час в Україні бюджет розробляється лише на плановий бюджетний період. Зазначене не дає можливості для реалізації стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку країни, більше уваги приділяється витратам, ніж результатам, пов'язаних з даними витратами; звіти про досягнення цілей не дають змогу для об'єктивної оцінки соціально-економічних процесів що відбуваються в країні.

Впровадження довгострокового бюджетного планування потребує певного інформаційного забезпечення, що дозволить отримати необхідні дані для формування прогнозів бюджетних показників, проведення безперервного моніторингу та прогнозування бюджетних параметрів, що визначають довгострокову стійкість бюджету. Основою даної системи повинна бути інтегрована інформація системи управління державними фінансами.

Таблиця 2.1.1

Структура видатків Зведеного бюджету України за 2002–2017 роки, %

Функціональна класифікація	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Загальнодержавні функції	14,26	13,32	12,00	10,92	11,34	10,68	9,90	10,70	11,84	11,79	11,00	12,18	14,55	17,23	16,02	15,71
Оборона	5,80	6,99	6,05	4,16	3,65	4,22	3,75	3,13	2,98	3,13	2,92	2,93	5,18	7,62	7,09	7,02
Громадський порядок, безпека та судова влада	8,29	7,65	7,71	7,19	7,24	8,08	8,69	7,83	7,59	7,74	7,39	7,78	8,49	8,05	8,60	8,36
Економічна діяльність	11,94	16,09	19,12	13,60	15,73	18,37	17,24	13,67	11,89	14,62	13,26	10,04	9,13	8,64	8,08	9,84
Охорона навколишнього природного середовища	1,16	1,19	1,17	0,92	0,91	0,97	0,90	0,81	0,76	0,93	1,07	1,10	0,66	0,81	0,75	0,69
Житлово-комунальне господарство	2,32	2,37	2,63	2,75	4,56	2,59	2,88	2,42	1,45	2,09	4,11	1,59	3,43	2,32	2,12	2,62
Охорона здоров'я	12,44	12,80	11,90	10,92	11,23	11,73	10,77	11,80	11,79	11,60	11,79	12,16	10,82	10,40	9,00	9,67
Духовний та фізичний розвиток	2,32	2,77	2,63	2,40	2,45	2,50	2,53	2,68	3,03	2,56	2,74	2,70	2,62	2,38	2,02	2,30
Освіта	20,40	19,79	17,85	18,89	19,26	19,51	19,52	21,53	21,04	20,48	20,47	20,84	18,96	16,72	15,46	16,80
Соціальний захист та соціальне забезпечення	21,06	17,02	18,93	28,26	23,65	21,35	23,81	25,44	27,61	25,06	25,25	28,67	26,15	25,84	30,87	26,99

З метою забезпечення єдиного підходу до всіх учасників бюджетного процесу з точки зору виконання бюджету застосовується економічна класифікація видатків бюджету, яка призначена для чіткого розмежування видатків бюджетних установ та одержувачів бюджетних коштів за економічними ознаками з детальним розподілом коштів за їх предметними ознаками (табл. 2.1.2).

Таблиця 2.1.2

Співвідношення частки капітальних та поточних видатків зведеного бюджету у 2002-2017 роках, %

	Поточні видатки	Капітальні видатки	Кредитування з вирахуванням погашення	Нерозподілені видатки
2002	88,6	11,7	-0,3	-
2003	84,3	15,2	0,5	-
2004	78,6	20,3	1,1	-
2005	87	12,8	0,2	-
2006	85,9	14	0,1	-
2007	82,4	16,9	0,7	-
2008	86	13,1	0,9	-
2009	92,7	6,4	0,9	-
2010	91,7	8	0,3	-
2011	89	9,9	1,1	-
2012	91,7	8,3	-	-
2013	94,2	5,8	-	-
2014	96,1	3,9	-	-
2015	93,1	6,9	-	-
2016	91,3	8,7	-	-
2017	90,6	9,4		

Частка капітальних видатків зведеного бюджету у загальному обсязі в середньому за 2002–2017 роки складає 10,71 %, у тому числі за 2002–2006 роки – 14,80 %, за 2007–2011 роки – 10,86 %, за 2012–2017 роки – 7,18 %.

При збільшенні частки поточних видатків зведеного бюджету у ВВП на один відсотковий пункт за період 2002–2017 роки реальний ВВП зменшується на 1,17 відсоткових пункти тоді як при збільшенні відповідного показника капітальних видатків реальний ВВП зростає на 1,26 відсоткових пункти.

Поточна ситуація показує недостатній рівень взаємозв'язку стратегічного і бюджетного планування. У зв'язку з незавершеністю і продовженням структурних реформ у сфері державних фінансів досить складно забезпечити стабільність середньострокового бюджетного планування. Відсутня комплексність планування бюджетних інвестицій, що знижує їх ефективність. Невирішеною залишається проблема подорожчання проектів, що будуються за рахунок бюджетних коштів. Неузгоджена інвестиційна політика квазідержавного сектора і бюджетних інвестицій призводить до зниження ефективності державних вкладень.

Стійке фінансове становище є результатом системної роботи щодо забезпечення збалансованості бюджету, реалістичності його показників. Стійкість бюджету підвищується завдяки застосуванню якісних економічних прогнозів і передумов, покладених в основу бюджетного планування. При цьому важливим є щорічна оцінка та інвентаризація діючих видаткових зобов'язань. Показник ефективності та результативності використання бюджетних коштів має характеризуватися досягненням економічного і соціального ефекту при мінімальних обсягах використання бюджетних коштів. При цьому оптимізація бюджетних коштів не повинна впливати на якість та рівень надання бюджетної послуги. Витрати бюджету мають бути орієнтовані на створення умов для розвитку та модернізації економіки, ефективності державного управління, реалізації стратегічних цілей забезпечення економічного зростання в країні, що надасть можливість для підвищення рівня і якості життя населення.

2.2. Аналіз видаткової частини місцевих бюджетів

Особливе місце в системі державних видатків належить видаткам, що фінансуються з місцевих бюджетів. Від повноцінного та якісного фінансування з останніх залежать рівень добробуту населення регіонів, рівень його освіти, охорони здоров'я, культури – складових повноцінного розвитку людини, які

впливають, в кінцевому підсумку, на продуктивність праці. З місцевих бюджетів фінансуються видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення непрацевдатних, малозабезпечених, інвалідів, ветеранів війни, реалізуються різного роду соціальні програми стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї. Специфіка видатків місцевих бюджетів полягає в тому, що в них закладена частина видатків, які не фінансуються з державного бюджету – це видатки на місцеву пожежну охорону, розвиток житлово-комунального господарства та благоустрій населених пунктів, охорону місцевих пам'яток архітектури, розвиток місцевого транспорту, утримання і будівництво місцевих доріг, природоохоронні заходи місцевого значення та деякі інші.

До видатків місцевих бюджетів, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів, належать видатки на: місцеву пожежну охорону; муніципальні формування з охорони громадського порядку; органи місцевого самоврядування; соціальний захист та соціальне забезпечення; місцеві програми розвитку житлово-комунального господарства та благоустрою населених пунктів; культурно-мистецькі програми місцевого значення; програми підтримки кінематографії та засобів масової інформації; місцеві програми з розвитку фізичної культури і спорту; типове проектування, реставрацію та охорону пам'яток архітектури; транспорт, дорожнє господарство; заходи з організації рятування на водах; обслуговування місцевого боргу; програми природоохоронних заходів місцевого значення, заходи програм у сфері житлово-комунального господарства з будівництва та реконструкції водопровідних та каналізаційних очисних споруд, доочищення питної води, модернізації систем теплопостачання, заміни природного газу альтернативними видами палива, модернізації та ремонту ліфтового господарства, реконструкції та ремонту житлових будинків, оснащення житлового фонду будинковими засобами обліку енергоносіїв та споживання води, капітального ремонту, реконструкції, будівництва мереж зовнішнього освітлення вулиць, капітального ремонту гуртожитків, що передаються у власність територіальних громад, впровадження енергозберігаючих технологій;

управління комунальним майном; регулювання земельних відносин; заходи у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру в межах повноважень, встановлених законом; заходи та роботи з мобілізаційної підготовки місцевого значення; проведення місцевих виборів у випадках, передбачених законом, та місцевих референдумів; членські внески до асоціацій органів місцевого самоврядування та їх добровільних об'єднань; підвищення кваліфікації депутатів місцевих рад та посадових осіб місцевого самоврядування; реалізацію програм допомоги і грантів міжнародних фінансових організацій та Європейського Союзу; інші програми, пов'язані з виконанням власних повноважень, затверджені відповідною місцевою радою згідно із законом. До витрат бюджету розвитку місцевих бюджетів належать: погашення місцевого боргу; капітальні видатки, включаючи капітальні трансферти іншим бюджетам; внески органів місцевого самоврядування до статутного капіталу суб'єкта господарювання; проведення експертної грошової оцінки земельної ділянки, що підлягає продажу; підготовка земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них державної (до розмежування земель державної та комунальної власності) чи комунальної власності для продажу на земельних торгах та проведення таких торгів; платежі, пов'язані з виконанням гарантійних зобов'язань територіальної громади міста; розроблення містобудівної документації на місцевому та регіональному рівнях.

Ефективне управління видатками потребує здійснення постійного аналізу стану виконання місцевого бюджету. У таблиці 2.2.1 наведена питома вага видатків державного та місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України в розрізі фондів, за даними якої можна простежити, що частка видатків місцевих бюджетів у Зведеному бюджеті України за період 2010–2017 років залишається досить низькою: в середньому за загальним фондом – 42,6 відсотка і спеціальним фондом – 45,5 відсотка (загальний фонд бюджету в 2010 році – 44,6 відсотка, в 2017 році – 42,6 відсотка, в 2017 році – 45,7 відсотка, спеціальний фонд бюджету – 23,6 відсотка, 43,5 відсотка і 54,4 відсотка

відповідно). Частка видатків місцевих бюджетів у зведеному бюджеті становила 46,7%, що на 6,9 відсотка більше, ніж аналогічний показник 2016 року. При цьому частка видатків загального фонду порівняно з попереднім роком зросла на 7,6 відсотка і склала 45,7 відсотка, частка видатків спеціального фонду зменшилася на 0,6 відсотка до 54,1 відсотка.

Що стосується перерозподілу ВВП через видатки місцевих бюджетів, то за досліджуваний період рівень розподілу ВВП через місцеві бюджети України становить в середньому 14,3 відсотка. Зменшення спостерігається за видатками на охорону здоров'я (0,4 відсотка), на освіту (0,6 відсотка). Найбільше зростання питомої ваги відбулося за видатками. Рівень перерозподілу ВВП через місцеві бюджети України за даними 2017 року становить 16,1 відсотка, що на 2,5 відсотка більше за відповідний показник попереднього року. Найбільше зростання цього показника спостерігається за видатками на соціальний захист та соціальне забезпечення (на 0,9 відсотка) на житлово-комунальне господарство (на 0,6 відсотка).

Таблиця 2.2.1

Частка видатків державного та місцевих бюджетів
у Зведеному бюджеті України, відсотки

Роки	Державний бюджет		Місцеві бюджети	
	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Загальний фонд	Спеціальний фонд
2010	55,4	76,4	44,6	23,6
2011	56,9	59,2	43,1	40,8
2012	54,8	56,5	45,2	53,5
2013	56,0	63,1	44,0	36,9
2014	57,4	56,5	42,6	43,5
2015	61,3	43,4	38,7	56,6
2016	61,9	45,3	38,1	54,7
2017	54,3	45,9	45,7	54,1

Наведені дані свідчать про те, що рівень розподілу ВВП через місцеві бюджети України є досить низьким, що не в повній мірі сприяє фінансуванню власних і делегованих повноважень місцевих органів влади, які є домінуючими серед всіх повноважень органів місцевого самоврядування, а також ускладнює

процес ефективного розподілу коштів бюджетотримувачам.

Важливою особливістю бюджетного процесу на місцевому рівні є його підпорядкованість етапам формування бюджету держави в цілому. У цьому зв'язку необхідним є дотримання органами державної законодавчої і виконавчої влади строків та процедур, пов'язаних з формуванням показників, від яких залежить планування місцевих бюджетів, виконання державою своїх фінансових зобов'язань перед органами місцевого самоврядування з фінансування делегованих повноважень тощо. Бюджет місцевого самоврядування відображає систему економічних відносин, які складаються в суспільстві з приводу розподілу ВВП, створення фондів грошових коштів, їх перерозподілу і використання для надання суспільних благ на місцевому рівні.

Обсяг видатків місцевих бюджетів (з урахуванням коштів, що передаються з місцевих бюджетів до державного бюджету) становив 331,3 млрд.грн., що більше відповідного показника 2016 року на 48,5 відсотка (таблиця 2.2.2.). Обсяг видатків місцевих бюджетів (без урахування коштів, що передаються з місцевих бюджетів до державного бюджету) склав 326,7 млрд.грн., що на 47,4 відсотка перевищує показник попереднього року. Рівень виконання планових показників, затверджених місцевими радами на 2017 рік, становив 87,3 відсотка, при цьому за видатками загального фонду – 95,2 відсотка, спеціального фонду – 58,3 відсотка.

Таблиця 2.2.2

Видатки місцевих бюджетів за 2014–2017 роки, млн.грн.

Видатки	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік
Всього, у т.ч.	223496,7	175771,8	221566,4	326682,5
Загальний фонд	188765,1	150149,4	190587,1	280197,6
Спеціальний фонд	34731,6	25622,4	30979,3	46484,9

У ході планування розрахункові обсяги видатків місцевих бюджетів визначаються окремо по кожній галузі та виходячи із загального ресурсу і пріоритетності видатків. Видаткові повноваження бюджетів об'єднаних територіальних громад ідентичні з повноваженнями бюджетів міст обласного

значення та районів. Обсяг видатків загального фонду місцевих бюджетів становив 280,2 млрд.грн. Порівняно з відповідним показником минулого року він збільшився на 47,0 відсотка. Видатки спеціального фонду місцевих бюджетів профінансовано у сумі 46,5 млрд.грн., що на 50,1 відсотка більше, ніж попереднього року. Кошти спеціального фонду місцевих бюджетів витрачаються на заходи, передбачені рішенням про місцевий бюджет відповідно до законодавства. Видатки місцевих бюджетів поділяються на ті, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів, і на ті, що можуть здійснюватися з окремих видів місцевих бюджетів. Особливістю видатків спеціального фонду є те, що вони здійснюються за рахунок конкретно визначених джерел надходжень у відповідності до їх обсягів. У випадку відсутності таких джерел видатки не здійснюються. Платежі за рахунок спеціального фонду бюджету здійснюються в межах коштів, що фактично надійшли до цього фонду на відповідну мету.

Більшість видатків місцевих бюджетів традиційно спрямовується на соціально-культурну сферу (освіта, охорона здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення, культура та мистецтво, фізична культура і спорт). У звітному періоді сукупна частка цих видатків у структурі видатків місцевих бюджетів складала 80,7 відсотка, що на 1,0 відсотка менше рівня попереднього року. У структурі видатків місцевих бюджетів за функціональною класифікацією найбільші зміни відбулися за видатками на охорону здоров'я, їх частка зменшилася на 1,2 відсотка і склала 17,1 відсотка.

Частка видатків на освіту зросла на 0,1 відсотка, на соціальний захист та соціальне забезпечення – на 0,3 відсотка. Загальний обсяг видатків на соціально-культурну сферу зріс майже на 45,4 відсотка і склав 266,8 млрд.грн. Серед них найбільшими за обсягом є видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення – понад 107,2 млрд.грн. (32,4 відсотка від усіх видатків місцевих бюджетів), освіту – 92,7 млрд.грн. (28,0 відсотка), охорону здоров'я – 56,5 млрд.грн. (17,1 відсотка).

Видатки на державне управління профінансовано у сумі 15,8 млрд.грн.,

що на 49,9 відсотка більше, ніж за 2016 рік. При цьому їх частка у структурі видатків місцевих бюджетів зросла на 0,1 відсотка та становила 4,8 відсотка. Мало місце зростання видатків на житлово-комунальне господарство (на 47,1 відсотка) та на економічну діяльність (на 67,4 відсотка). Їх обсяг склав 13,7 млрд.грн. та 28,6 млрд.грн. відповідно. Зростання відбулося практично за усіма статтями видатків місцевих бюджетів за цими напрямками.

У розрізі економічної класифікації 64,2 відсотка усіх видатків місцевих бюджетів припадало на захищені статті, що менше за 2016 рік на 13,9 відсотка. Найбільшою серед усіх видатків місцевих бюджетів стала частка поточних трансфертів населенню на соціальне забезпечення. Порівняно з минулим роком вона дещо зросла і становила 30,5 відсотка (у 2016 році – 30,4 відсотка). При цьому обсяги цих видатків зросли на 32,7 млрд.грн., або на 47,8 відсотка, та склали майже 101,0 млрд.грн. Наступна за обсягом частка видатків місцевих бюджетів припадає на оплату праці з нарахуваннями: 27,9 відсотка, що на 8,8 відсотка менше, ніж у минулому році.

У 2017 році значно зросла частка інших поточних видатків – на 13,0 відсотка до 20,4 відсотка. Це відбулося, в основному, через збільшення видатків за статтею «Окремі заходи по реалізації державних (регіональних) програм, не віднесені до заходів розвитку». Порівняно з відповідним показником минулого року їх обсяг збільшився з 2,6 млрд.грн. до майже 51,7 млрд.грн. До цієї статті належать видатки вищих навчальних закладів та видатки закладів охорони здоров'я, що утримуються за рахунок коштів місцевих бюджетів.

У цілому поточні видатки місцевих бюджетів у 2017 році становили 296,5 млрд.грн., що на 47,3 відсотка більше, ніж за 2016 рік. Капітальні видатки профінансовано у розмірі 34,8 млрд.грн., їх обсяги зросли на 11,5 млрд.грн., або на 49,4 відсотка, водночас частка зросла на 0,1 відсотка.

До Державного бюджету України з місцевих бюджетів надійшло 4,6 млрд.грн. міжбюджетних трансфертів, що на 52,3 відсотка більше за відповідний показник попереднього року. При цьому частка трансфертів у загальному обсязі видатків місцевих бюджетів не змінилась. Реверсна дотація

становила понад 2,9 млрд.грн., або 74,5 відсотка від запланованого показника на рік. Крім того, до складу міжбюджетних трансфертів, що надаються з місцевих бюджетів, входять субвенції на виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку регіонів, які було перераховано в обсязі 1,7 млрд.грн. Загальний обсяг трансфертів до державного бюджету щодо показників 2016 року збільшився на 1,6 млрд.грн. і склав 1,4 відсотка усіх видатків місцевих бюджетів.

Забезпечення збалансованості доходів і видатків місцевих бюджетів сприяє здійсненню економічних перетворень на місцевому рівні, у тому числі фінансування капітальних видатків, інвестиційних програм, проведення дієвої фінансової політики територіального розвитку. Доцільним є збільшення інноваційної складової місцевих бюджетів, обсягу фінансування соціальних програм, зменшення залежності місцевих бюджетів від трансфертів з державного бюджету, забезпечення економічної та фінансової стабільності, посилення впливу регулювання міжбюджетних відносин на соціально-економічний розвиток територій.

У процесі становлення бюджетної системи визначальними є тенденції до вдосконалення структури бюджетів місцевого самоврядування, посилення фіскальної функції місцевих податків і зборів, розширення повноважень органів місцевого самоврядування згідно принципу субсидіарності та підвищення ролі системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування у процесі соціально-економічного розвитку територіальних одиниць. Сучасний етап удосконалення системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування визначено процесами бюджетної децентралізації, оптимізації системи регулювання міжбюджетних відносин.

Від якості формування, регулювання та напрямів використання видатків бюджетів місцевого самоврядування залежить рівень економічного зростання регіонів. Важливим є посилення інвестиційної складової місцевих бюджетів шляхом підвищення частки бюджету розвитку у загальній структурі видаткової частини, що сприятиме розбудові соціальної сфери територій та

забезпечуватиме умови для інноваційного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Сучасний стан фінансів місцевого самоврядування потребує подальшого удосконалення, відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування, у тому числі основних засад фінансового забезпечення територій. Запровадження цих засад сприятиме подальшому розвитку фінансової системи країни та дієвої взаємодії державного управління і місцевого самоврядування. Доцільним є посилення політики фінансової децентралізації територій, удосконалення системи міжбюджетного регулювання одночасно потребує оптимізації системи органів державного та територіального управління, врахування принципу субсидіарності бюджетної системи, підвищення дієвості стимулюючої функції місцевих бюджетів.

Таким чином, ефективність бюджетної політики на місцевому рівні залежить від результативності виконання місцевих бюджетів, яку визначають шляхом оцінки ефективності їх видатків, що є основним інструментом впливу на соціально-економічні процеси. З огляду на зазначене, необхідними складовими у системі управління видатками місцевих бюджетів мають стати контроль за використанням бюджетних коштів з метою оцінки рівня ефективності виконання місцевими органами влади видаткових повноважень.

Видатки місцевих бюджетів є ефективним інструментом регулювання соціально-економічного розвитку територій. Особливості функціонування видатків місцевих бюджетів виявляються у їх складі та структурі, а ефективність їх планування визначає рівень результативності здійснення місцевими органами влади покладених на них функцій і повноважень. Планування видатків місцевих бюджетів є важливою складовою системи фінансового управління, що забезпечує формування бюджетних показників шляхом встановлення цілей як на наступний бюджетний період, так і на перспективний період з метою підвищення ефективності, дієвості та прозорості бюджетного процесу.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ

3.1. Основні напрями бюджетної політики у сфері видатків

Бюджетне регулювання у сфері видатків як складова бюджетної політики, суттєво впливає на темпи суспільного розвитку країни, на створення оптимальних умов для структурної перебудови економіки, активізацію процесів інноваційного розвитку, сприяє розбудові соціальної інфраструктури, що є передумовами забезпечення суспільства культурно-духовним розвитком, медичними послугами, скороченню безробіття.

Основні напрями бюджетної політики, передбачають перехід до інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки, підвищення рівня зайнятості населення, збільшення розміру заробітної плати, формування проекту державного бюджету на реалістичних макропоказниках економічного і соціального розвитку держави та з врахуванням визначених цілей, зокрема: стимулювання сталої економічної і соціальної розбудови; надання суспільних послуг з урахуванням реальних фінансових можливостей бюджету держави; поступове підвищення соціальних стандартів; концентрація ресурсів бюджету на виконанні пріоритетних державних цільових програм. Основними напрямками окреслено низку наступних завдань: збереження частки прогнозованого річного обсягу валового внутрішнього продукту, що перерозподіляється через зведений бюджет на рівні не більше 30,5 відсотка; залучення кредитів міжнародних фінансових установ для реалізації проектів економічного і соціального розвитку країни. Окреслено низку заходів, виконання яких дозволить досягти виконання завдань бюджетної політики. Вказано на необхідності розвитку середньострокового бюджетного планування та програмно-цільового методу бюджетування, використанні сучасних форм та методів управління коштами бюджету, удосконаленні системи державного внутрішнього контролю та посиленні відповідальності всіх учасників бюджетного процесу. Зазначено про потребу удосконалення законодавства у

сфері проведення державних закупівель, що дозволить посилити ефективність та прозорість використання державних коштів та гармонізувати вітчизняне законодавство із вимогами Світової організації торгівлі та ЄС. Відмічено про необхідність зниження дефіциту Пенсійного фонду України, забезпечення його збалансованості, що повинно зменшити навантаження на державний бюджету країни. У науковій сфері необхідно продовжити оптимізацію співвідношення між обсягами бюджетного фінансування фундаментальних та прикладних досліджень, науково-технічних розробок із врахуванням здійснення відповідної оцінки результативності таких досліджень в розрізі головних розпорядників бюджетних коштів та наукових напрямів. У медичній сфері потребують зміни Основи законодавства про охорону здоров'я в частині визначення понять «медична допомога», «медична послуга», що дозволить сформувати перелік безоплатних, як гарантований державою, та платних медичних послуг; запровадити стандарти медичної допомоги.

У сфері соціального забезпечення передбачено системне підвищення мінімальної заробітної плати, посадового окладу (тарифної ставки) працівника першого тарифного розряду Єдиної тарифної сітки, прожиткового мінімуму та рівня забезпечення прожиткового мінімуму. При наданні соціальної допомоги та пільг планується враховувати матеріальне становище сім'ї, запроваджувати адресну допомогу, зокрема це стосується пільгового проїзду; залучати кошти підприємств та установ для надання пільг та компенсацій за професійною ознакою відповідним категорія громадян, враховуючи також їх матеріальне становище; збільшити обсяг соціальної допомоги при народженні дитини, допомоги по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку; затвердити державні соціальні стандарти та нормативи надання послуг бюджетними установами у відповідних сферах.

В частині підвищення якості формування видатків бюджету Основними напрямами бюджетної політики передбачено проведення низки заходів: удосконалення відомчої класифікації видатків бюджету, зокрема стосовно уповноважених державою на реалізацію державної політики у відповідній сфері

головних розпорядників бюджетних коштів та бюджетних установ; упорядкувати структуру та назви бюджетних програм виходячи із необхідності підвищення якості їх реалізації та досягнення кінцевої мети; оптимізація видатків головних розпорядників бюджетних коштів шляхом виключення неперіоритетних та неефективних видатків та тих, що не відповідають їх основним функціям та завданням; вдосконалення системи оцінки ефективності бюджетних програм на основі показників їх виконання, визначених у паспортах цих програм; проведена оцінка ефективності бюджетних програм повинна бути врахована при підготовці проекту державного бюджету; здійснити поетапну передачу відомчих бюджетних установ соціально-культурного призначення до сфери управління органів виконавчої влади, відповідальних за реалізацію державної політики у відповідній галузі; упорядкувати перелік бюджетних установ, які утримуються за рахунок державного бюджету, шляхом надання деяким з них статусу одержувачів бюджетних коштів з урахуванням питомої ваги платних послуг, юридичних підстав, наявності госпрозрахункових підприємств аналогічного профілю; при розподілі бюджетних коштів враховувати стимулюючу роль державного замовлення. В частині посилення бюджетної дисципліни наголошено на вжитті заходів по комплексному врегулюванні погашення та недопущення безпідставного утворення дебіторської та кредиторської заборгованості розпорядників коштів бюджету.

В Основних напрямках бюджетної політики, передбачено, зокрема, формування на основі реалістичного макроекономічного прогнозу та спрямованого на подолання кризових явищ збалансованого бюджету; забезпечення досягнутого рівня державних соціальних стандартів; оптимальності витрачання бюджетних коштів. Бюджетна політика передбачає подальшу стабілізацію державних фінансів, підвищення стандартів життя, забезпечення економічного зростання та розбудову конкурентоспроможної економіки з метою підтримки збалансованого розвитку держави. Реалізація завдань бюджетної політики повинна спрямовуватись на формування сприятливого макроекономічного середовища, здійснення послідовних та

ефективних заходів у податково-бюджетній сфері, забезпечення стабільності державних фінансів, високих темпів економічного зростання на основі проведення модернізації економіки держави та підвищення її конкурентоспроможності. Бюджет повинен формуватись за принципом середньострокового бюджетного планування з чіткими фіскальними та видатковими орієнтирами. Стосовно бюджетної політики у сфері видатків визначено наступні завдання та шляхи їх виконання, зокрема: проведення моніторингу ефективності виконання бюджетних програм через удосконалення критеріїв оцінки їх результативності; поступовий перехід до розподілу коштів за принципом оплати наданих послуг, виконаних робіт, а не за принципом утримання; упорядкування структури головних розпорядників, подальша оптимізація бюджетних програм, в тому числі шляхом поступової концентрації видатків, закріплених за розпорядниками, які є провідними у відповідній галузі.

Система національних цінностей передбачає формування основних напрямів бюджетної політики, орієнтованих на забезпечення соціально-економічного розвитку України; спрямування бюджетної політики на побудову ефективної держави; забезпечення зростання рівня життя; збереження і прискорення розвитку людського капіталу шляхом підвищення ефективності та забезпечення стабільності соціального захисту, поліпшення якості і доступності медичної допомоги та освіти; модернізацію інфраструктури та базових галузей економіки.

Основним результатом реалізації бюджетної політики у поточному році повинні стати економічне зростання, формування сприятливого інвестиційного клімату, що базуватимуться на розширенні інвестиційного та внутрішнього споживчого попиту, зміцненні конкурентоспроможності національної економіки, підвищенні ефективності використання виробничих ресурсів та науково-технологічного потенціалу. Розвиток національної економіки передбачається здійснювати в умовах створення фінансових можливостей для відновлення інвестиційної активності та активізації процесів модернізації національного виробництва шляхом поліпшення бізнес-клімату, активізації кредитування банківською системою реального сектору економіки та

здешевлення вартості кредитних ресурсів; реалізації виваженої соціальної політики, спрямованої на підвищення рівня життя населення, узгодженого з можливостями економіки. Основні завдання бюджетної політики виходять із необхідності подальшої стабілізації державних фінансів з метою стійкого економічного зростання. Передбачається зменшення частки перерозподілу валового внутрішнього продукту через зведений бюджет, підвищення ефективності здійснення капітальних видатків та встановлення частки інвестиційних витрат зведеного бюджету на рівні не менше п'яти відсотків валового внутрішнього продукту, удосконалення механізму їх розподілу і контролю за використанням.

У частині підвищення якості планування видатків бюджету: запровадження механізму середньострокового бюджетного прогнозування на всіх етапах бюджетного процесу; упорядкування переліку головних розпорядників коштів державного бюджету з урахуванням вимог законодавства; оптимізацію кількості бюджетних програм та недопущення планування у проекті державного бюджету на поточний рік бюджетних програм, назви яких не визначають конкретного цільового спрямування; впровадження на рівні головних розпорядників бюджетних коштів середньострокових інвестиційних планів у межах граничних сум середньострокового бюджету з інвестиційних проектів, що пройшли процедуру оцінювання; забезпечення прозорості системи державних фінансів; поліпшення інвестиційного клімату країни з метою залучення інвестицій. Щодо соціального забезпечення: передбачено підвищення базових соціальних стандартів та гарантій шляхом економічно-обґрунтованого підвищення мінімальної заробітної плати та посадового окладу працівника першого тарифного розряду Єдиної тарифної сітки з метою поступового наближення його розміру до рівня мінімальної заробітної плати з урахуванням схваленої урядом Концепції удосконалення оплати праці працівників бюджетної сфери; прожиткового мінімуму та рівня його забезпечення з урахуванням індексу споживчих цін;

надання соціальної допомоги залежно від матеріального становища сім'ї; підвищення розміру державної соціальної допомоги.

Розробка і реалізація науково-обґрунтованих засад державного регулювання у сфері бюджетних видатків сприятиме посиленню керованості розвитку економіки країни, збалансованості державних фінансів, ефективності бюджетного процесу, що позитивним чином вплине на успішність реалізації управлінських функцій держави. Здійснення ефективної бюджетної політики у сфері бюджетних видатків займає вагомe місце у процесі регулювання економічного розвитку країни. Спрямування коштів на реалізацію пріоритетних завдань держави, що мають на меті розробку та використання інноваційних технологій, розвиток людського капіталу є важливим передумовою підвищення ефективності бюджетної політики у сфері видатків.

Одним із головних завдань бюджетної політики у сфері видатків є створення умов для справедливого розподілу доходів і забезпечення життєво необхідними рівнем та благами суспільства як основи для створення умов покращення якості людського капіталу. Адже вагомим фактором забезпечення економічного зростання держави є підвищення якісного рівня та обсягів розвитку людського капіталу. Держава, впливаючи на поступове підвищення якості людського капіталу через збільшення освітнього-культурного, фахового та кваліфікаційного рівня населення та на відповідне використання їхнього потенціалу, примножує можливості країни у забезпеченні соціально-економічного зростання. Сучасне бачення розвинутих країн світу щодо напрямів соціальної підтримки ґрунтується на пріоритетності розвитку людського капіталу, як запоруки подальшого соціально-економічного розвитку країни. Розвинені країни світу мають достатньо високі стандарти соціального забезпечення та відповідний рівень видатків на соціальні потреби; держави беруть на себе значну частину витрат на відтворення людського капіталу, поширення знань та інформації, стимулюючи попит на наукові знання й інновації та розширення їх пропозиції через фінансування освітянських, культурних та наукових програм, заходів технологічного та інноваційного розвитку, сприяння інноваційно-активним

підприємствам. Водночас слід урахувати й можливості бюджету щодо здійснення таких заходів на середньо- та довгострокову перспективи. На даний час в Україні приділяється значна увага питанням утримання обсягів видатків соціального спрямування на належному рівні, що з огляду на потребу підвищення рівня та якості життя населення є необхідним та актуальним. Необхідно враховувати можливості бюджету щодо здійснення таких заходів у перспективі. Незважаючи на різні бачення у суспільстві щодо визначення рівня соціальних видатків, існує спільне розуміння, що високий рівень соціального забезпечення населення неможливий у бідній країні, тому єдиною передумовою його підвищення є реалізація стратегії прискореного економічного зростання. Спрямованість бюджетної політики на реалізацію стратегії прискореного економічного зростання не виключає збереження наявного рівня соціальної підтримки і навіть її збільшення за умов оптимізації структури соціальних видатків, забезпечення їх пріоритетного спрямування на розвиток людини.

Видатки бюджету на розвиток у довгостроковій перспективі повинні забезпечувати реалізацію соціально-економічних планів держави та суспільства. Потребує визначення обсяг тієї частки бюджету, яку держава планує витратити на розвиток, установлення цієї частки залежить як від позиції держави щодо ступеня втручання в економічні процеси, так і від наявних інструментів, які мають забезпечити контроль за ефективним використанням бюджетних коштів. Прогноз обсягу коштів, які планується спрямовувати на реалізацію перспективних завдань економічного розвитку, має бути орієнтиром для вдосконалення податкової політики.

Важливою передумовою здійснення ефективної бюджетної політики є визначення її основних напрямів, спираючись на національні пріоритети стратегії економічного і соціального розвитку держави, засади грошово-кредитної політики та зовнішньоекономічної діяльності. За таких обставин будуть створені умови для виконання державою своїх функцій, підтримки фінансової стабільності в країні та досягнення конкретних цілей в економічному та соціальному розвитку. Вагомим інструментом державного регулювання економічних і соціальних процесів є перспективне прогнозування

видатків бюджету, оскільки обґрунтовує напрями використання бюджетних коштів у майбутньому з урахуванням цілей та пріоритетів соціально-економічного розвитку держави на середньо- та довгострокову перспективу. При подальшому розвитку методологічних засад перспективного прогнозування та здійснення стратегічного планування видатків бюджету виходячи з їх впливу на динаміку соціально-економічних показників та напрями суспільного розвитку необхідним є прискорення переходу до перспективного бюджетного планування видатків за головними розпорядниками бюджетних коштів; особливого значення набуває питання оптимального розподілу обмежених бюджетних ресурсів між напрямками соціально-економічного розвитку держави та забезпечення відповідності структури видатків бюджету визначеним стратегічним пріоритетам; перспективного бюджетне прогнозування включає визначення прогнозних бюджетних показників для обґрунтування податково-бюджетної стратегії на середньо- та довгострокові періоди, яка має забезпечити вирішення основних завдань подальшого соціально-економічного розвитку держави та досягнення цільових орієнтирів інвестиційно-інноваційної моделі економічного розвитку. Перспективне прогнозування видатків бюджету як важливий інструмент бюджетного регулювання у сфері видатків, обґрунтовує основні напрями використання бюджетних коштів у майбутніх бюджетних періодах з урахуванням визначених цілей та пріоритетів соціально-економічного розвитку країни. Прогнозний показник питомої ваги видатків зведеного бюджету України у валовому внутрішньому продукті за період 2019–2022 років становить 31,35 відсотка, найбільше середнє значення цього показника за наведений період становлять видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення – 8,09 відсотка; освіту – 6,51; економічну діяльність – 4,19; охорону здоров'я – 3,67; загальнодержавні функції – 3,53; найменше – видатки на охорону навколишнього природного середовища – 0,30 відсотка; житлово-комунальне господарство – 0,73; духовний та фізичний розвиток – 0,80; оборону – 1,10; громадський порядок, безпеку та судову владу – 2,44 відсотка. (табл. 3.1.1).

Таблиця 3.1.1

Прогноз питомої ваги видатків зведеного бюджету України у валовому внутрішньому продукті на 2019 – 2022 роки , відсотки

Функціональна класифікація	2019	2020	2021	2022
Загальнодержавні функції	3,48	3,50	3,52	3,52
Оборона	1,08	1,09	1,10	1,10
Громадський порядок, безпека та судова влада	2,40	2,42	2,43	2,43
Економічна діяльність	4,15	4,16	4,18	4,20
Охорона навколишнього природного середовища	0,29	0,29	0,30	0,30
Житлово-комунальне господарство	0,71	0,72	0,73	0,73
Охорона здоров'я	3,63	3,65	3,67	3,68
Духовний та фізичний розвиток	0,79	0,79	0,80	0,80
Освіта	6,46	6,47	6,50	6,51
Соціальний захист та соціальне забезпечення	8,05	8,07	8,09	8,12
Всього	31,04	31,16	31,32	31,40

Кінцевою метою бюджетного регулювання у сфері видатків бюджету є забезпечення ефективного та результативного використання бюджетних коштів в усіх ланках бюджетної системи, що реалізується у підвищенні якості суспільних послуг та більш повному задоволенні потреб населення в таких послугах. Реформування та вдосконалення відповідного бюджетного регулювання на даний час мають бути направлені в основному на фінансову стабілізацію за рахунок удосконалення процесу формування видатків в залежності від потреб соціально-економічного розвитку, підвищення керованості видатками бюджету, встановленням дієвого контролю за ефективним використанням бюджетних коштів, що має забезпечити стійке економічне зростання й гарантоване виконання державою своїх соціальних зобов'язань на основі національної системи цінностей.

Доцільним є подальший розвиток бюджетного регулювання у сфері видатків у напрямку підвищення ефективності та результативності впливу бюджетних видатків на виконання завдань економічного та соціального розвитку

України. Спрямованість державної політики на реалізацію стратегії прискореного економічного зростання не виключає збереження наявного рівня соціальної підтримки і навіть її збільшення за умов оптимізації структури соціальних витрат щодо забезпечення їх пріоритетного спрямування на розвиток людини. Виконання окреслених завдань базується на обґрунтованій і об'єктивній оцінці фінансових можливостей наповнення бюджету та пріоритетності формування напрямів спрямування коштів бюджету.

До напрямів підвищення ефективності використання державних витратків у системі бюджетного регулювання слід віднести:

- стратегічне планування, підготовка й виконання бюджету, тобто прийняття сучасного бюджетного законодавства та застосування нових підходів до планування, таких як середньострокова програма державних витратків, складання бюджету за програмами, загальних планів поточних і капітальних витратків, включення до бюджету всіх установ, що витрачають державні кошти, та контроль використання позабюджетних фондів;

- управління фінансовою діяльністю, яке передбачає модернізацію Державної казначейської служби України, впровадження новітніх інформаційних систем для управління фінансовою діяльністю, удосконалення методів і процедур внутрішнього й зовнішнього аудиту, що забезпечують підзвітність;

системи, методи й процедури державних закупівель, тобто створення органів нагляду, які забезпечуватимуть чесну конкуренцію при укладанні державних контрактів і здійсненні закупівель; розширення можливостей державних службовців для організації справедливих конкурсних торгів та створення системи інформування громадськості, що дасть змогу громадянам і фірмам отримувати відомості про процедури й результати тендерів;

- міжбюджетні відносини, а саме: встановлення об'єктивних критеріїв, за якими здійснюватимуться трансфери з державного бюджету до бюджетів регіональних і місцевих органів державного управління; забезпечення необхідними ресурсами для виконання вповноваженими органами їхніх функцій, а також належного контролю та організаційно-технічних можливостей

децентралізованих бюджетних установ для управління коштами, одержуваними у вигляді доходів і трансфертів;

- управління державними підприємствами, зокрема підвищення ефективності контролю трансфертів і субсидій та обмеження умовних зобов'язань, у т. ч. державних гарантій.

Проведений аналіз системи бюджетного регулювання у сфері видатків бюджету та встановлення напрямів та шляхів його подальшого розвитку дозволив запропонувати методологічні засади фінансового регулювання у сфері видатків бюджету, що ґрунтуються на інтеграції складових програмно-цільового методу бюджетного планування, інституційної архітектоніки на рівні головних розпорядників бюджетних коштів, функціональної класифікації бюджетних видатків, відповідних бюджетних призначень, структури бюджетних програм, очікуваних результативних показників, що надасть можливість підвищити рівень виконання основних напрямів бюджетної політики як інструменту дієвого розвитку соціально-економічних відносин держави. Процес реформування та вдосконалення бюджетного регулювання у сфері видатків носить тривалий характер, з огляду на поступовість еволюції підходів та методів. При розробці та реалізації нових науково-обґрунтованих методів, програмних документів щодо посилення регулятивної дієвості відповідних інституційних підходів до формування видатків бюджету повинні враховуватись напрацьований досвід, етап та стан економічного та соціального розвитку, чинники зовнішнього і внутрішнього характеру, що посилять керованість розвитку економіки країни, сприятиме збалансованості бюджетної системи.

Бюджетне регулювання у сфері видатків у наступних бюджетних періодах повинна бути направлена на підвищення рівня та якості життя населення - це має стати головною ціллю бюджетної політики, виконання всіх зобов'язань перед громадянами, підтримку стратегічних та інноваційних галузей, створення потенціалу для стійкого економічного розвитку. Основою для вирішення соціальних проблем повинні стати високі темпи стійкого економічного зростання, що забезпечить створення нових робочих місць, зростання заробітної плати в

економіці, розширення фінансових можливостей держави. Необхідно продовжити здійснення бюджетної політики, направленої на посилення ефективності управління суспільними фінансами, здійснення комплексу заходів по реструктуризації та оптимізації видаткових зобов'язань, посилення цільового характеру та підвищення ефективності бюджетних видатків.

3.2. Результативність виконання бюджетних програм як інструмент регулювання соціально-економічного розвитку країни

В Україні за нинішніх наявних тенденцій до щорічного зростання видатків державного бюджету, в існуючих умовах обмеженості необхідних фінансових ресурсів, до вагомих завдань слід віднести удосконалення існуючих та пошук нових інструментів по покращенню рівня результативності виконання бюджетних програм, як дієвого інструменту регулювання соціально-економічним розвитку країни. Протягом останніх років питання підвищення результативного рівня від використаних зростаючих щороку видатків бюджету регулярно обговорюється в суспільстві, приймаються необхідні регулятивні нормативні акти. Разом з тим, не у повній мірі відбуваються зрушення у вирішенні низки питань щодо забезпечення сталого розбудови галузей економіки, запровадження наукоємних та конкурентоспроможних технологій, підвищення рівня життя та соціальних гарантій членів суспільства, забезпечення їх культурними, освітянськими потребами відповідно до зростаючих щороку видатків бюджету. Підвищення конкурентоспроможності економіки країни, якості державних послуг, рівня життя населення вимагає реалізації стратегії оптимізації обсягу видатків бюджету одночасно із посиленням їх результативності.

Управління бюджетними коштами необхідно розглядати як сукупність дій учасника бюджетного процесу у відповідності із встановленими для нього повноваженнями, пов'язаними із формуванням, використанням бюджетних коштів, здійсненням контролю за дотриманням бюджетного законодавства, що спрямовані на досягнення цілей, завдань, конкретних результатів діяльності та

забезпечення ефективного, результативного, цільового використання бюджетних коштів. На посилення впливу держави на соціально-економічний розвиток позитивним чином може вплинути перехід від управління видатками бюджету до управління необхідними результатами.

Підвищення результативності виконання бюджетних програм, як передумови посилення ефективності бюджетних видатків, викликає необхідність удосконалення впровадженого в Україні програмно-цільового методу формування видатків бюджету. Управління бюджетними коштами з метою досягнення конкретних результатів із оцінюванням на всіх стадіях бюджетного процесу ефективності використання бюджетних коштів - таким чином трактує законодавство на даний час програмно-цільовий метод. Вказаний метод формування видатків бюджету дозволяє відстежувати ефективність і результативність витрачання бюджетних коштів завдяки запровадженню у бюджетний процес відповідних показників оцінювання бюджетних програм.

Результативні показники бюджетних програм, паспорти бюджетних програм, бюджетні програми та їх виконавцями є особливими складовими програмно-цільового методу, як передбачено статтею 20 Бюджетного кодексу України. Результативні показники бюджетних програм, які застосовують для оцінки ефективності бюджетної програми, включають кількісні та якісні показники, які визначають результат виконання бюджетної програми, характеризують хід її реалізації, ступінь досягнення поставленої мети та виконання завдань бюджетної програми. Показники повинні підтверджуватись офіційною державною статистичною, фінансовою та іншою звітністю, даними бухгалтерського, статистичного та управлінського обліку. По кожній бюджетній програмі головними розпорядниками бюджетних коштів згідно з нормативно-правовими актами Міністерства фінансів України розробляється перелік результативних показників. Інформація, яку надають бюджетні запити головних розпорядників бюджетних коштів, паспорти бюджетних програм та звіти про виконання таких паспортів певним чином дозволяють відстежувати

відповідність між основними завданнями розпорядника бюджетних коштів, видатками бюджету та отриманими результатами від виконаних завдань та здійсненими видатками. Важливим є також встановлення взаємозв'язку між завданнями, що виконуються головними розпорядниками бюджетних коштів в рамках наділених державою функцій і повноважень та структурою, метою, фінансовими обсягами відповідних бюджетних програм.

Застосування результативних показників сприяє якісному та кількісному аналізу стану виконання бюджетної програми в частині фінансового забезпечення реалізації її заходів та ефективного виконання, дає змогу дослідити ефективність використання бюджетних коштів, співвідношення досягнутих результатів та витрат, необхідність бюджетної програми, її тривалість, відповідність визначеній меті, порівнювати результати виконання бюджетних програм у динаміці за роками та між головними розпорядниками бюджетних коштів, визначити найефективніші бюджетні програми при розподілі бюджетних ресурсів. З метою дослідження ефективності виконання бюджетних програм розпорядниками бюджетних коштів протягом бюджетного року в розрізі кожної бюджетної програми забезпечується аналіз фактичних результативних показників, їх відповідність до запланованих результативних показників, використовуючи при цьому достовірні дані бухгалтерської, статистичної та інших видів звітності. Отримані дані оцінки використовують під час складання проекту бюджету державного бюджету на наступні бюджетні періоди.

Здійснення аналізу результативності бюджетних програм є інструментом управління, що надає змогу проводити оцінку використання бюджетних коштів, направлених на виконання певної бюджетної програми для досягнення визначених мети і завдань. Результативні показники бюджетної програми повинні: визначатись на підставі фактично досягнутих показників у попередніх бюджетних періодах виходячи із тенденцій розвитку відповідної галузі економіки (сфери діяльності, регіону) та із врахуванням прогнозу її розвитку на перспективу; розкривати мету, завдання та напрями використання бюджетних коштів, а також характеризувати динаміку досягнення мети, виконання завдань

бюджетної програми та напрямів використання бюджетних коштів; узгоджуватись з показниками, визначеними програмою діяльності Кабінету Міністрів України, прогнозними та програмними документами економічного та соціального розвитку, державними цільовими програмами; об'єктивно та реалістично відображати характерні особливості та специфіку діяльності головного розпорядника, визначати результати їх діяльності; надавати можливість перевірки достовірності та точності їх розрахунків, співставляти за окремі періоди та у порівнянні з іншими показниками; підтверджуватись статистичною, фінансовою та іншою звітністю, даними бухгалтерського та внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, що є джерелами інформації для визначення результативних показників бюджетної програми.

Для кожного результативного показника бюджетної програми головні розпорядники вказують джерела інформації та розробляють методіку його розрахунку, у разі якщо показники потребують методологічних роз'яснень їх змісту. Головні розпорядники бюджетних коштів визначають та погоджують з Міністерством фінансів України перелік результативних показників за кожною бюджетною програмою із врахуванням орієнтовного переліку результативних показників, який побудовано в розрізі функцій відповідно до функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету та згруповано за показниками затрат, показниками продукту, показниками ефективності та показниками якості. В межах функції результативні показники поділено на дві групи: за бюджетними програмами, пов'язаними із функціонуванням апаратів органів державної влади, та за бюджетними програмами, які забезпечують реалізацію державної політики. Для бюджетних програм, за якими передбачені бюджетні призначення на функціонування апаратів органів державної влади, результативні показники за бюджетною програмою визначаються в групі показників для бюджетних програм, пов'язаних із функціонуванням апаратів органів державної влади, а для інших бюджетних програм – в групі показників для бюджетних програм, які забезпечують реалізацію державної політики. Перелік результативних показників за бюджетною програмою відповідно до особливостей її реалізації у плановому

бюджетному періоді може включати інші показники. Результативні показники за бюджетною програмою мають бути представлені за всіма групами. У разі представлення результативних показників за кількома групами головні розпорядники надають відповідні пояснення та обґрунтування щодо неможливості їх визначення за всіма групами.

Кількість результативних показників та їх представлення за групами: затрат, продукту, ефективності, якості, обумовлюється специфікою бюджетної програми та має задовольнити потреби аналізу виконання бюджетної програми, тобто слід застосовувати ті результативні показники, які найкраще відображають досягнення встановленої мети, виконання поставлених завдань та напрямів використання бюджетних коштів. Результативні показники бюджетної програми зазначаються у бюджетному запиті при підготовці пропозицій до проекту державного бюджету, паспорті бюджетної програми, квартальному і річному звітах про виконання паспорта бюджетної програми. При визначенні результативних показників у паспорті бюджетної програми використовується інформація, наведена у бюджетному запиті із врахуванням бюджетних призначень, встановлених законом про Державний бюджет України на відповідний бюджетний період. У звітах про виконання паспорта бюджетної програми зазначаються результативні показники бюджетної програми, фактично досягнуті у звітному періоді.

З метою підвищення відповідальності розпорядників за цільове використання бюджетних коштів необхідним є запровадження постійного моніторингу виконання та системи вимірювання результативності виконання бюджетних програм для прийняття управлінських рішень. Для реалізації такої системи вимірювання головні розпорядники повинні розробити базовий перелік результативних показників - показників затрат, продукту, ефективності, якості, за відповідними ознаками, що характеризують певну діяльність, галузь.

Отже, застосування програмно-цільового методу потребує необхідних механізмів оцінювання результативності виконання бюджетних програм, проведення системного моніторингу та аналізу виконання бюджетних програм,

здійснення оцінки економічного ефекту від використання бюджетних коштів, направлених на реалізацію бюджетної програми та досягнення запланованої мети, виявлення проблем у ході виконання бюджетної програми, підготовку пропозицій щодо підвищення ефективності розподілу бюджетних коштів.

На даний час потребують подальшого удосконалення теоретико-методологічних засади системи моніторингу результативності бюджетних програм та діяльності розпорядників бюджетних коштів, покращення результативних показників, що характеризують виконання бюджетних програм, Удосконалені підходи до формування якісного рівня показників результативності бюджетних програм з метою встановлення ступеня досягнення планових показників, мети, завдань, дозволять посилити взаємозв'язок між використаними фінансовими ресурсами та отриманими результатами, підвищити рівень відповідних управлінських рішень у сфері планування видатків бюджету. У відповідних галузях є актуальним встановлення наступних завдань та шляхів їх виконання, зокрема, проведення моніторингу ефективності виконання бюджетних програм через удосконалення критеріїв оцінки їх результативності; поступовий перехід до розподілу коштів за принципом оплати наданих послуг, виконаних робіт, а не за принципом утримання; упорядкування структури головних розпорядників, подальша оптимізація бюджетних програм, в тому числі шляхом поступової концентрації видатків, закріплених за розпорядниками, які є провідними у відповідній галузі, продовження переходу до розподілу коштів за принципом оплати наданих послуг, виконаних робіт.

Для посилення бюджетної результативності важливим є упорядкування та системний перегляд бюджетних програм, у тому числі складання головними розпорядниками бюджетних коштів планів діяльності на наступні за плановим два бюджетні періоди відповідно до середньострокових пріоритетів. Доцільним є інвентаризація бюджетних програм із метою виявлення найменш дієвих, неефективних та таких, що не у достатній мірі відповідають функціям та основним завданням розпорядника бюджетних коштів, розробка та

затвердження дієвих паспортів бюджетних програм, складання звітів та проведення оцінки ефективності їх виконання, посилення державного фінансового контролю за управлінням бюджетними коштами у межах встановлених бюджетних асигнувань, взяттям бюджетних зобов'язань.

Шляхами поліпшення якості управління бюджетними програмами має бути, зокрема приведення державного фінансового аудиту у відповідність до стандартів Європейського Союзу. Виникає необхідність перебудови підходів стосовно підвищення ефективності бюджету, створення нових елементів прозорості бюджетної системи, нової або, принаймні, оновленої та доповненої системи показників: індикації стану бюджету, можливостей розвитку окремих його статей і планування структури видатків, виходячи із макроекономічних завдань.

Розвиток підходів до формування необхідного рівня оцінювання результативності бюджетних програм має враховувати сукупність відповідних критеріїв, які дозволяють виявляти ступінь досягнення запланованих цілей та завдань програми в цілому та окремих заходів у межах цієї програми; розкривати інформацію про хід реалізації програми; забезпечувати повноту, доступність, реалістичність та своєчасність відповідних показників, що сприятиме посиленню якості процесу бюджетного планування. Рівень результативності виконання бюджетних програм відображає ефективність діяльності головних розпорядників бюджетних коштів, якість виконання стратегічних планів їх діяльності, що мають узгоджуватися із національними програмами економічного розвитку, основними напрямками бюджетної політики та значним чином впливає на стан соціально-економічного розвитку країни.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

У результаті проведеного дослідження теоретичних та практичних питань зроблені наступні висновки:

Державні видатки за своєю економічною сутністю є інструментом розподілу і перерозподілу централізованого грошового фонду держави та його використання за цільовим призначенням для зростання суспільного добробуту. Зміст і характер таких видатків полягає у забезпеченні виконання державою своїх функцій.

Під державними видатками розуміються всі витрати, що здійснюються з державного бюджету на потреби державного управління; соціальні видатки; фінансування економіки; міжбюджетне вирівнювання. Співвідношення між названими групами для конкретних національних економік визначається багатьма детермінантами, а саме: рівнем соціально-економічного розвитку країни, її соціокультурними та виробничо-технологічними зв'язками з іншими державами, історичними традиціями, дотриманням тієї чи іншої моделі регулювання економіки тощо. Динаміка загального рівня державних видатків визначається зміною співвідношення та динамікою їх окремих складових.

Світовий досвід проведення державної політики у сфері видатків бюджету доводить, що реформування цієї сфери повинно проводитися із врахуванням особливостей соціально-економічного розвитку країни, її регіонів, галузей економіки. Визначеною тенденцією в останні десятиліття є системне удосконалення бюджетного процесу, у тому числі подальше впровадження програмних методів складання бюджету, оцінювання результативності бюджетних програм, що сприятиме посиленню ефективності використання бюджетних коштів через встановлення взаємозв'язку між затратами та досягнутими результативними показниками.

Вивчення світового досвіду формування видатків бюджету дозволило виявити основні тенденції у проведенні реформування системи планування бюджетних видатків протягом останніх років. Достатнього впровадження набули

програмно-цільовий метод планування видатків бюджету, у тому числі у середньостроковій перспективі, система оцінювання бюджетних програм, що включають відповідні результативні показники. Використовується системний підхід до перегляду бюджетних програм з метою підвищення ефективності та прозорості використання бюджетних коштів. Концепція планування та виконання бюджету базується на підвищенні результативності бюджетних видатків та вимірюється, зокрема такими показниками, як якість державних послуг та їх вплив на соціально-економічний розвиток країни. Суттєві зміни відбулися у системі державного фінансового контролю шляхом удосконалення та оновлення його принципів, форм та методів, розвитку відомчого контролю та аудиту.

Видатки бюджету є коштами, які спрямовані на здійснення програм та заходів органами державної влади та місцевого самоврядування пов'язаних з їх економічними, соціальними, політичними та адміністративними функціями. Система планування бюджетних видатків базується на мінімальних державних соціальних стандартах, нормативах фінансових витрат на надання державних послуг і єдиних методологічних засадах розрахунку мінімальної бюджетної забезпеченості.

Частка капітальних видатків зведеного бюджету у загальному обсязі в середньому за 2002–2017 роки складає 10,71 %, у тому числі за 2002–2006 роки – 14,80 %, за 2007–2011 роки – 10,86 %, за 2012–2017 роки – 7,18 %.

При збільшенні частки поточних видатків зведеного бюджету у ВВП на один відсотковий пункт за період 2002–2017 роки реальний ВВП зменшується на 1,17 відсоткових пункти тоді як при збільшенні відповідного показника капітальних видатків реальний ВВП зростає на 1,26 відсоткових пункти.

Особливе місце в системі державних видатків належить видаткам, що фінансуються з місцевих бюджетів. Від повноцінного та якісного фінансування з останніх залежать рівень добробуту населення регіонів, рівень його освіти, охорони здоров'я, культури – складових повноцінного розвитку людини, які впливають, в кінцевому підсумку, на продуктивність праці. З місцевих бюджетів фінансуються видатки на соціальний захист та соціальне

забезпечення працевдатних, малозабезпечених, інвалідів, ветеранів війни, реалізуються різного роду соціальні програми стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї. Специфіка видатків місцевих бюджетів полягає в тому, що в них закладена частина видатків, які не фінансуються з державного бюджету – це видатки на місцеву пожежну охорону, розвиток житлово-комунального господарства та благоустрій населених пунктів, охорону місцевих пам'яток архітектури, розвиток місцевого транспорту, утримання і будівництво місцевих доріг, природоохоронні заходи місцевого значення та деякі інші.

Обсяг видатків місцевих бюджетів (з урахуванням коштів, що передаються з місцевих бюджетів до державного бюджету) становив 331,3 млрд.грн., що більше відповідного показника 2016 року на 48,5 відсотка. Обсяг видатків місцевих бюджетів (без урахування коштів, що передаються з місцевих бюджетів до державного бюджету) склав 326,7 млрд.грн., що на 47,4 відсотка перевищує показник попереднього року. Рівень виконання планових показників, затверджених місцевими радами на 2017 рік, становив 87,3 відсотка, при цьому за видатками загального фонду – 95,2 відсотка, спеціального фонду – 58,3 відсотка.

Ефективність бюджетної політики на місцевому рівні залежить від результативності виконання місцевих бюджетів, яку визначають шляхом оцінки ефективності їх видатків, що є основним інструментом впливу на соціально-економічні процеси. З огляду на зазначене, необхідними складовими у системі управління видатками місцевих бюджетів мають стати контроль за використанням бюджетних коштів з метою оцінки рівня ефективності виконання місцевими органами влади видаткових повноважень.

Бюджетне регулювання у сфері видатків є важливою складовою фінансової політики, яка суттєво впливає на соціально-економічний розвиток країни та адміністративно-територіальних одиниць, створення відповідних умов для дієвої структурної, інноваційної перебудови економіки, розвиток людського капіталу, розробки та впровадження наукоємних, конкурентоспроможних технологій. Інституційний підхід передбачає розгляд

бюджетного регулювання у сфері видатків як динамічної системи, що постійно вдосконалюється та адаптується до основних завдань соціально-економічного розвитку суспільства.

Реформування та вдосконалення відповідного бюджетного регулювання на даний мають бути направлені в основному на фінансову стабілізацію за рахунок удосконалення процесу формування видатків в залежності від потреб соціально-економічного розвитку, підвищення керованості видатками бюджету, встановлення дієвого контролю за ефективним використанням бюджетних коштів, що має забезпечити стійке економічне зростання й гарантоване виконання державою своїх соціальних зобов'язань на основі національної системи цінностей, формування стратегічної довіри суспільства до державної влади. На сучасному етапі розвитку державних фінансів важливим є підвищення ефективності видатків бюджету як дієвого інструменту впливу на соціально-економічний розвиток суспільства.

Важливою умовою посилення впливу видаткової частини бюджету на економічне зростання та соціальний розвиток суспільства є розробка та запровадження обґрунтованих методів визначення обсягів і структури видатків бюджету, запровадження дієвого механізму оптимізації бюджетних програм, удосконалення порядків використання бюджетних коштів. Здійснення моніторингу бюджетної результативності надає можливість отримати інтегральну оцінку виконання бюджетних програм, що є основою для прийняття дієвих управлінських рішень щодо планування державного бюджету, при складанні відповідних фінансово-економічних планів діяльності, підготовки бюджетних запитів головними розпорядниками бюджетних коштів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базилевич В. Д. Державні фінанси / В. Д. Базилевич, Л. О. Баластрик. – К.: Атіка, 2004. – 368 с.
2. Біль Д. Закон Вагнера: вступ до останньої версії статті Адольфа Вагнера, опублікованої 1911 р., та її переклад / Д. Біль // Журнал європейської економіки. — 2004. — Т. 3 (№ 1). — С. 5–15.
3. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії : вступ до фінансової науки / Ш. Бланкарт ; пер. з нім. С. І. Терещенко, О. О. Терещенка ; передм. та наук. ред. В. М. Федосова. – К. : Либідь, 2000. – 654 с.
4. Боголіб Т.М., Малишко В.В. Бюджетна система України. – К. : Пан Тот, 2013. – 570 с.
5. Бюджетна система України та Євросоюзу / за заг.ред. А. А. Мазаракі - К. КНТЕУ, 2010. – 396 с.
6. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2016 рік / [Зубенко В. В., Сам -чинська І. В., Рудик А. Ю. та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-II) впровадження», USAID. — К., 2017. — 92 с.
8. Василик О. Д. Бюджетна система України / О. Д. Василик. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 542 с.
9. Василик О. Д. Державні фінанси України / О. Д. Василик. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 608 с.
10. Василик О.Д. Теорія фінансів / За ред. О.Д. Василика.- К: Центр навчальної літератури, 2005.-408с.
11. Гребеник К. В. Видатки бюджету як складова механізму соціально-економічної політики / К. В. Гребеник // Економічний вісник університету. - 2017. - Вип. 35(1). - С. 181-188.
12. Далевська Т.А. Видатки бюджетів місцевого самоврядування у системі регулювання міжбюджетних відносин / Т.А. Далевська // Економічний

вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди. – 2016. – № 29/2. – С. 516–521.

13. Державне фінансове регулювання економічних перетворень: монографія / І.Я. Чугунов, А.В. Павелко, Т.В. Канева та ін.; за заг. ред. А.А. Мазаракі. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. – 376 с.

14. Добровольська Л.М. Соціальні видатки бюджету України.// Фінанси України. – 2002. - №2. – С.13-17.

15. Євроінтеграційний розвиток фінансової системи України / За ред. І. Я. Чугунова. – К. : Акад. фін. упр., 2009. – 471 с.

16. Спіфанов А. О. Бюджет України: монографія у 2 кн. Книга друга: Виконання бюджету / А. О. Спіфанов, І. І. Д'яконова, І. В. Сало. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ” – 2010. – 187 с.

17. Запатріна І. В. Бюджетний механізм економічного зростання / І. В. Запатріна. – К. : Ін-т соц.-екон. страт., 2007. – 538 с.

18. Інституційна трансформація фінансово-економічної системи України в умовах глобалізації/ В.Р.Сіденко, М.І.Скрипниченко, В.С.Пономаренко, І.Я.Чугунов та ін.; за ред. В.Р.Сіденка. – К.: Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2017. – 648 с.

19. Канева Т. Видатки бюджету як складова економічного розвитку країни / Т. Канева, А. Думікян // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. - 2017. - № 1. - С. 83–93.

20. Канов О.О. Державні видатки як інструмент економічної політики мексиканського уряду. // Фінанси України. – 2001. - №. – С.111-117.

21. Карлін М. І. Фінанси зарубіжних країн / М. І. Карлін. – К. : Кондор, 2004. – 384 с.

22. Кізіма А. Макроекономічне прогнозування як основа бюджетного процесу / А. Кізіма // Світ фінансів. – 2011. – Вип. 1. – С. 40-45.

23. Коверник Н. В. Особливості планування і фінансування видатків бюджету на освіту / Н. В. Коверник // Молодий вчений. - 2016. - № 11. - С. 614-617.

24. Колосова В. П. Планування видатків державного бюджету для реалізації інвестиційних програм, що кредитуються міжнародними інституціями / В. П. Колосова // Фінанси України. - 2015. - № 2. - С. 27-38.
25. Коляда Т.А. Формування бюджетної стратегії України: теорія, методологія, практика : [монографія] / Т.А. Коляда. – Ірпінь : Університет ДФС України, 2016. – 396 с.
26. Конституція України : станом на 23 жовт. 2017 р. : відповідає офіц. тексту. – Харків : Право, 2017. – 63 с.
27. Корнієнко Н. М. Планування видатків державного бюджету як інструмент соціально-економічного зростання / Н. М. Корнієнко // Причорноморські економічні студії. - 2016. - Вип. 12(2). - С. 123-128.
28. Крикун Т.І. Формування видатків бюджету на соціальне забезпечення / Т.І. Крикун // Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди. – 2016. – № 30/1. – С. 162–169.
29. Крикун Т.І. Розвиток системи формування державних видатків в Україні / Т.І. Крикун // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. – 2012. № 1 (45). Економічні науки. – С. 321–327.
30. Кулик В.В., Кулик А.В. Моделювання соціально-економічної ефективності державних видатків. // Фінанси України. – 2002. - №4. – С.44-49.
31. Лагутін В. Д. Бюджетна та монетарна політика: координація в трансформаційній економіці/ Лагутін В. Д. –К.: КНТЕУ, 2007. – 248 с.
32. Лисяк Л. В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України : монографія / Л. В. Лисяк. – К. : ДННУ АФУ, 2009. – 600 с.
33. Лисяк Л. В. Концептуальні засади бюджетної політики у сфері державних видатків / Л. В. Лисяк // Формування ринкової економіки в Україні : зб. наук. праць. – Вип. 19: Фінансово-економічні проблеми розвитку економіки України. – Львів : ЛНУ, 2009. – С. 358–364.

34. Лисяк Л. В. Концептуальні засади державної політики у сфері державних видатків / Л. В. Лисяк // Формування ринкової економіки. – 2009. – Вип. 19. – С. 358–364.
35. Лисяк Л. В. Удосконалення бюджетної політики у сфері державних видатків / Л. В. Лисяк // Економічний простір: Збірник наук. праць . – 2007. – №1. – С. 67 – 77.
36. Лук'яненко І. Г. Системне моделювання показників бюджетної системи України: принципи та інструменти: [моногр.] / І. Г. Лук'яненко. – К. : ВД «Киево-Могилянська академія», 2004. – 542 с.
37. Лук'яненко І. Г. Фінансово-економічні проблеми стабільного розвитку економіки України. / Під ред. А.Ф. Головчука, О.О. Непочатенко. Ч 1. Колективна монографія – Умань , ВПЦ „ Візаві”, 2010. – С. 9-17.
38. Луніна І. О. Державні видатки: тенденції і фактори зростання / І. О. Луніна // Фінанси України. – 2001. – № 4. – С. 104–110.
39. Луніна І. О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин / І. О. Луніна. – К. : Наук. думка, 2006. – 432 с.
40. Луніна І. О. Державні фінанси України у перехідний період / Луніна І. О. – Х.: Форт, 2000. – 296 с.
41. Луніна І. О. Проблеми й перспективи розвитку системи державних фінансів в Україні / І. О. Луніна // Фінанси України. – 2010. – № 2. – С. 3–12.
42. Макконнел К. Р. Економикс: принципи, проблемы и политика / К. Р. Макконнел, С. Л. Брю. – пер. с 14 англ. изд. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 972 с.
43. Макогон В.Д. Бюджетні видатки у системі соціально-економічного розвитку країни / В.Д. Макогон // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2016. – № 3. – С. 114–124.
44. Монаєнко А.В. Законодавча правотворчість у галузі видатків на освіту та науку // Наше право.-2008.-№4.-С.99-105.
45. Мярковський А. І. Бюджетний кодекс України в контексті бюджетної реформи / А. І. Мярковський // Фінанси України. – 2009. – № 8. – С. 3–18.

46. Небрат В. Державні видатки в системі регулювання економіки: світові тенденції та вітчизняний досвід / В. Небрат // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. - 2009. - № 2. - С. 12-19.
47. Нова архітектура бюджетної системи України: ризики та можливості для економічного зростання України: аналітична доповідь / О. О. Молдован, Я. А. Жаліло, О. В. Шевченко. – К. : НІСД, 2010. – 72 с.
48. Опарін В. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти) : моногр. / В. Опарін. – 2-ге вид. – К. : КНЕУ, 2006. – 240 с.
49. Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
50. Офіційний сайт Державної аудиторської служби України. – Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua>.
51. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/>
52. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
53. Офіційний сайт Євростату. – Режим доступу до інформації: <http://err.eurostat.ec.europa.eu/>.
54. Офіційний сайт Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень. – Режим доступу: www.ibser.org.ua.
55. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. – Доступний з <http://www.me.gov.ua/>
56. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua.
57. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України / Пасічник Ю. В. – К. : Знання-Прес, 2006. – 607 с.
58. Пасічник Ю. В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні : моногр. / Ю. В. Пасічник. – Донецьк : ТОВ “Юго-Восток, Лтд”, 2005. – 642 с.

59. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: / Ю. В. Пасічник. – К.: Знання-Прес, 2002. - 495с.
60. Пельтек Л.В. Фінансова політика у сфері видатків бюджету // Економіка та підприємництво.-2007.-№3.-С.177-179.
61. Податковий кодекс України : за станом на 2 груд. 2010 р. № 2755-VI / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до закону : <http://zakon1.rada.gov.ua/>
62. Полозенко Д. В. Видатки бюджету на розвиток людського капіталу / Д. В. Полозенко // Фінанси України. – 2006. – № 4. – С. 15–23.
63. Полозенко Д. В. Фінансова політика в умовах трансформаційної економіки України (1992–2008) / Д. В. Полозенко. – К. : НДФІ, 2008. – 392 с.
64. Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2018–2020 роки» від 31.05.2017 р. № 411. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/411-2017-п>
65. Про Державний бюджет України на 2015 рік: Закон України за станом на 28.12.2014 р. [Електронний ресурс] : Верховна Рада України від 28.12.2014 № 80-VIII: Режим доступу:[http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
66. Про Державний бюджет України на 2016 рік: Закон України за станом на 25.12.2015 р. [Електронний ресурс] : Верховна Рада України від 25.12.2015 № 928-VIII: Режим доступу:[http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
67. Про Державний бюджет України на 2017 рік: Закон України за станом на 21.12.2016 № 1801-VIII. [Електронний ресурс] : Верховна Рада України від 21.12.2016 № 1801-VIII: Режим доступу:[http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
68. Про Державний бюджет України на 2018 рік: Закон України за станом на 07.12.2017 № 2246-VIII. [Електронний ресурс] : Верховна Рада України від 07.12.2017 № 2246-VIII: Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>.
69. Про затвердження Програми управління державним боргом на 2017 рік : Наказ Міністерства фінансів України від 31 січня 2017 №19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>

70. Про Основні напрями бюджетної політики на 2016 рік : Постанова Верховної Ради України від 31 березня 2015 року № 314-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/>
71. Про Основні напрями бюджетної політики на 2017 рік : Постанова Верховної Ради України від 24 червня 2016 року № 478-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/>
72. Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики на 2018-2020 роки: Розпорядження Кабінету міністрів України від 14.06.2017 № 411-р.
73. Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики на 2018—2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 червня 2017 р. № 411-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/>
74. Сафонова Л.Д., Невешкіна Т.С. Теоретичні засади управління видатками бюджету / Л.Д. Сафонова, Т.С. Невешкіна // Фінанси України. – 2011. – № 3. – С. 100–110.
75. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит; пер. с англ. – М.: Соцэкгиз, 1962. – 684 с.
76. Стігліц Дж. Е. Економіка державного сектора / Дж. Е. Стігліц; пер. з англ. – К.: Основи, 1998. – 854 с.
77. Стратегія управління державними фінансами на 2017-2021 роки: 8.02.2017 [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/news/view/kabmin-ukhvalyv-stratehiiu-upravlinnia-derzhavnymu-finansamu-na--roky?category=bjudzhet>
78. Сучасна бюджетна система : правила та процедури / [За заг. ред. В. В. Зубенка]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-ІІ) впровадження». – К., 2017. – 184 с.
79. Федосов В. М. Теорія фінансів / В. М. Федосов, С. І. Юрій. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 576 с.

80. Фетіщенко Є. М. Нормативні засади планування видатків Державного бюджету України / Є. М. Фетіщенко // Публічне управління та митне адміністрування. - 2016. - № 2. - С. 114–124.
81. Фетіщенко Є. М. Планування видатків державного бюджету: теоретико-методологічний аспект / Є. М. Фетіщенко // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія : Державне управління. - 2016. - № 2. - С. 84-92.
82. Фінанси / за ред. І.О.Лютого. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. – 728 с.
83. Фінанси / С. І. Юрій, В. М. Федосов, Л. М. Алексеєнко та ін. – К. : Знання, 2008. – 611 с.
84. Фінанси інституційних секторів економіки України / за ред. М. М. Єрмошенка. – К. : ДННУ “Акад. фін. управління”, 2014. – 584 с.
85. Формування і функціонування бюджетної системи України: [монографія] / за заг. ред. А.А. Мазаракі. – К.: Книга, 2003. – 344 с.
86. Чугунов І. Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку / Чугунов І. Я. – К. : НІОС, 2003. – 488 с.
87. Чугунов І. Я. Теоретико-методологічні засади удосконалення програмно-цільового методу планування видатків бюджету / І. Я. Чугунов, О. А. Самошкіна // Фінанси України. – 2004. – № 9. – С. 37–44.
88. Чугунов І. Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання / І. Я. Чугунов // К.: НДФІ. – 2005. – 259 с.
89. Чугунов І. Я. Фінанси України: інституційні перетворення та напрями розвитку / І. Я. Чугунов. – К. : ДННУ АФУ, 2009. – 848 с.
90. Чугунов І. Я. Фінансово-економічне прогнозування і планування / І. Я. Чугунов, Т. Г. Затонацька, А. В. Ставицький. – К. : ПоліграфКонсалтинг, 2007. – 312 с.
91. Чугунов І.Я. Формування видатків бюджету у системі соціально-економічного розвитку країни / І.Я. Чугунов, І.М. Ігнатюк // Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного університету. – 2016. – Вип.28/1. – С. 217–226.

92. Чугунов І.Я., Ігнатюк І.М. Формування видатків бюджету у системі соціально-економічного розвитку країни // Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди. - 2016.- № 28/1. – С. 217 - 226.
93. Чугунов І.Я., Пасічний М.Д. Бюджетно-податкова політика економічного розвитку. Науковий вісник Полісся. 2018. № 1 (13). Ч. 1. С. 54-61.
94. Чугунов І.Я., Самошкіна О.А. Теоретико-методологічні засади удосконалення програмно-цільового методу планування видатків бюджету / І.Я. Чугунов, О.А. Самошкіна // Фінанси України. – 2004. – № 9. – С. 37–44.
95. Шаповал С.Л. Планування видатків бюджету в системі фінансово-економічного регулювання/ С.Л.Шаповал // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право.– 2016. –№ 4. – С. 108– 116.
96. Шахова Г.Я. Долгосрочная устойчивость бюджетной системы / Г.Я. Шахова, П.Г. Крадинов, П.Л. Маненок // Финансовый журнал. – 2012. – № 4. – С. 5-18.
97. Шевчук В. О., Копич Р. І. Вплив бюджету на макроекономічні показники України / В. О. Шевчук, Р. І. Копич // Фінанси України. – 2010. – № 3. – С. 3–12.
98. Шиманська О. А. Видатки бюджету як інструмент регулювання соціально-економічних відносин / О. А. Шиманська // Наукові праці НДФІ. - 2011. - Вип. 1. - С. 60-68.
99. Юрій С. І. Бюджетна система України / С. І. Юрій, Й. М. Бескид, А. І. Крисоватий та ін. – К. : НІОС, 2004. – 400 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А.1

Елементи системи управління видатками бюджету

№ з/п	Нові елементи планування	Очікувані досягнення
1	Інтегрований процес планування бюджету	В процесі планування бюджету приймаються рішення по новим ініціативам, скороченню та / або відмові від попередніх програм
2	Наголос на періодичному перегляді програм	Всі нові ініціативи, а також додаткові видатки по вже діючим програмам фінансуються за рахунок низько пріоритетних програм
3	Відсутність Центрального резервного фонду	Фонд ліквідовано, так як наявність та можливість використання резервних ресурсів не сприяли до перегляду існуючих програм відповідальними чиновниками
4	Відомче бізнес-планування	Департаменти в бізнес-планах визначають стратегію змін із врахуванням урядових пріоритетів та бюджетних цілей
5	Збільшена свобода управлінських дій	Надано можливість міністрам у більшій свободі при розподілі виділених ресурсів, із метою більш ефективного управління департаментами
6	Покращена інформація про результативність програм	Зміцнює підзвітність уряд перед парламентом, полегшує ухвалення бюджетних рішень
7	Підвищено роль постійних парламентських комітетів в оцінці перспективи видатків, та підвищено прозорість щодо відомчих видатків	Постійні парламентські комітети несуть солідарну відповідальність за аналіз майбутніх видаткових тенденцій, відповідність їх національним пріоритетам

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.1

Принципи Концепції управління видатками, базованій на результативності

№ з/п	Принципи	Вимоги, механізми реалізації
1	Прозорість результатів отриманих від виконання бюджетних програм	Видатки плануються, виходячи із необхідності отримання чітких прозорих результатів, що вимагає чітких показників результативності, систематичної оцінки, моніторингу співвідношенням «Ціна – якість»
2	Ретельного аналіз пропозицій щодо нових видатків з метою забезпечення управління ростом бюджетних видатків, бюджетного дефіциту	Розробка чітких зрозумілих критеріїв успіху нових бюджетних програм, демонстрації сумісності пропозицій з існуючими програмами та результатами, інвентаризація програм з метою пошуку внутрішніх резервів фінансування (в рамках існуючих програм)
3	Систематична обов'язкова «інвентаризація» програм	Існуючі програми прямих видатків підлягають стратегічному перегляду кожні чотири роки, з метою попередження їх відхилення від урядових пріоритетів, принципів ефективності, ефектності, економічності, співвідношення «ціна – якість»

ДОДАТОК В

Таблиця В.1

Видатки Зведеного бюджету України у 2003–2017 роках, млрд. грн.

Функціональна класифікація	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Загальнодержавні функції	10,1	12,3	15,5	19,9	24,3	30,9	33,2	44,9	49,7	54,6	61,7	76,8	117,6	134,3	166,2
Оборона	5,3	6,2	5,9	6,4	9,6	11,7	9,7	11,3	13,2	14,5	14,8	27,4	52,0	59,4	74,4
Громадський порядок, безпека та судова влада	5,8	7,9	10,2	12,7	18,4	27,1	24,3	28,8	32,6	36,7	39,4	44,9	55,0	72,1	88,5
Економічна діяльність	12,2	19,6	19,3	27,6	41,8	53,8	42,4	45,1	61,6	65,8	50,8	48,2	59,0	66,2	102,9
Охорона навколишнього природного середовища	0,9	1,2	1,3	1,6	2,2	2,8	2,5	2,9	3,9	5,3	5,2	3,5	5,5	6,3	7,4
Житлово-комунальне господарство	1,8	2,7	3,9	8	5,9	9	7,5	5,5	8,8	20,4	8,1	18,1	15,9	17,5	27,1
Охорона здоров'я	9,7	12,2	15,5	19,7	26,7	33,6	36,6	44,7	48,9	58,5	61,6	57,2	71,0	75,5	102,4
Духовний та фізичний розвиток	2,1	2,7	3,4	4,3	5,7	7,9	8,3	11,5	10,8	13,6	13,7	13,9	16,2	16,8	24,3
Освіта	15,0	18,3	26,8	33,8	44,4	60,9	66,8	79,8	86,3	101,6	105,5	100,1	114,2	129,4	177,8
Соціальний захист та соціальне забезпечення	12,9	19,4	40,1	41,5	48,6	74,3	78,9	104,7	105,6	125,3	145,2	138,1	176,5	258,3	285,8
Всього	75,8	102,5	141,9	175,5	227,6	312	310,2	379,2	421,4	496,3	506,3	528,1	682,9	835,9	1056,8

ДОДАТОК Д

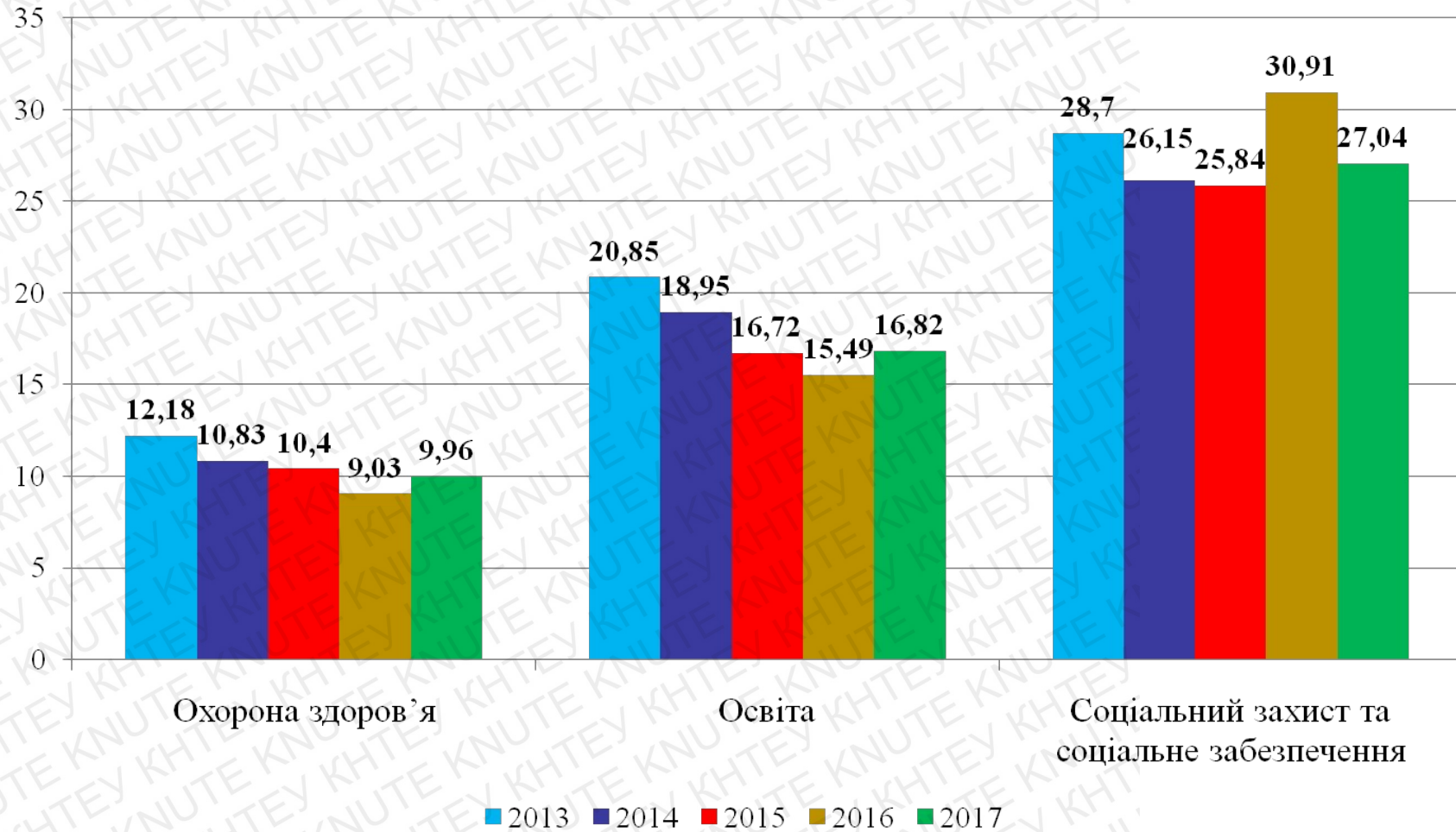

Рис. Д.1. Частка видатків Зведеного бюджету України у загальному обсязі за 2013–2017 роки, %

ДОДАТОК Е

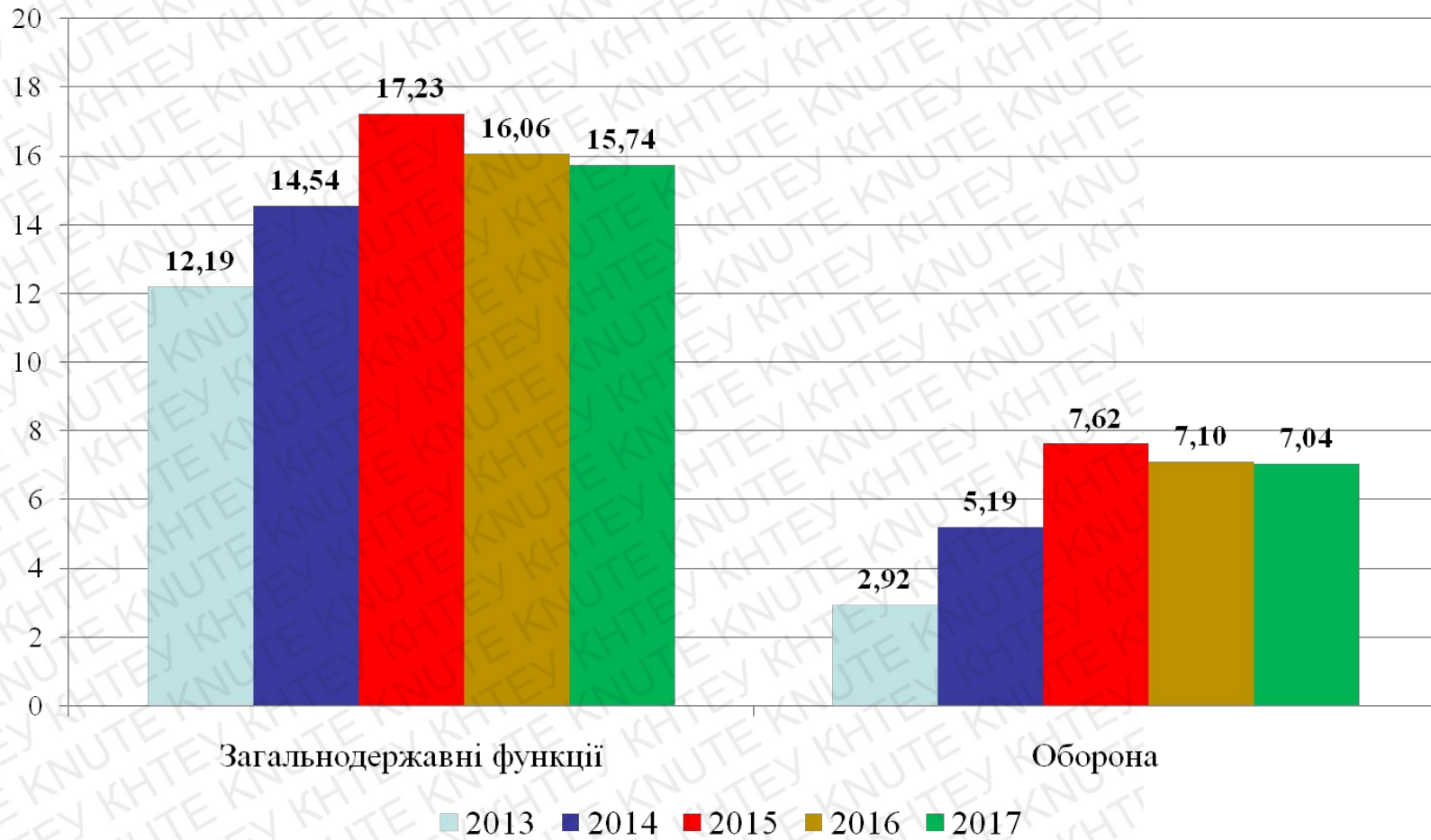

Рис. Е.1. Частка видатків Зведеного бюджету України у загальному обсязі за 2013–2017 роки, %

Додаток Ж

Таблиця Ж.1

Частка видатків Зведеного бюджету України у ВВП за 2003–2017 роки, %

Функціональна класифікація	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Загальнодержавні функції	3,78	3,56	3,51	3,66	3,37	3,26	3,63	4,15	3,82	3,87	4,24	4,90	5,94	5,63	5,57
Оборона	1,98	1,80	1,34	1,18	1,33	1,23	1,06	1,04	1,01	1,03	1,02	1,75	2,63	2,49	2,49
Громадський порядок, безпека та судова влада	2,17	2,29	2,31	2,33	2,55	2,86	2,66	2,66	2,50	2,60	2,71	2,87	2,78	3,02	2,97
Економічна діяльність	4,56	5,68	4,37	5,07	5,80	5,67	4,64	4,17	4,73	4,66	3,49	3,08	2,98	2,78	3,45
Охорона навколишнього природного середовища	0,34	0,35	0,29	0,29	0,31	0,30	0,27	0,27	0,30	0,38	0,36	0,22	0,28	0,26	0,25
Житлово-комунальне господарство	0,67	0,78	0,88	1,47	0,82	0,95	0,82	0,51	0,68	1,45	0,56	1,16	0,80	0,74	0,91
Охорона здоров'я	3,63	3,54	3,51	3,62	3,70	3,54	4,01	4,13	3,76	4,15	4,23	3,65	3,59	3,17	3,43
Духовний та фізичний розвиток	0,79	0,78	0,77	0,79	0,79	0,83	0,91	1,06	0,83	0,96	0,94	0,89	0,82	0,71	0,81
Освіта	5,61	5,30	6,07	6,21	6,16	6,42	7,31	7,37	6,63	7,20	7,25	6,39	5,77	5,43	5,96
Соціальний захист та соціальне забезпечення	4,83	5,62	9,08	7,63	6,74	7,84	8,64	9,67	8,11	8,88	9,98	8,81	8,91	10,84	9,58
Всього	28,35	29,70	32,14	32,25	31,58	32,91	33,96	35,03	32,36	35,17	34,80	33,71	34,50	35,07	35,43

ДОДАТОК 3

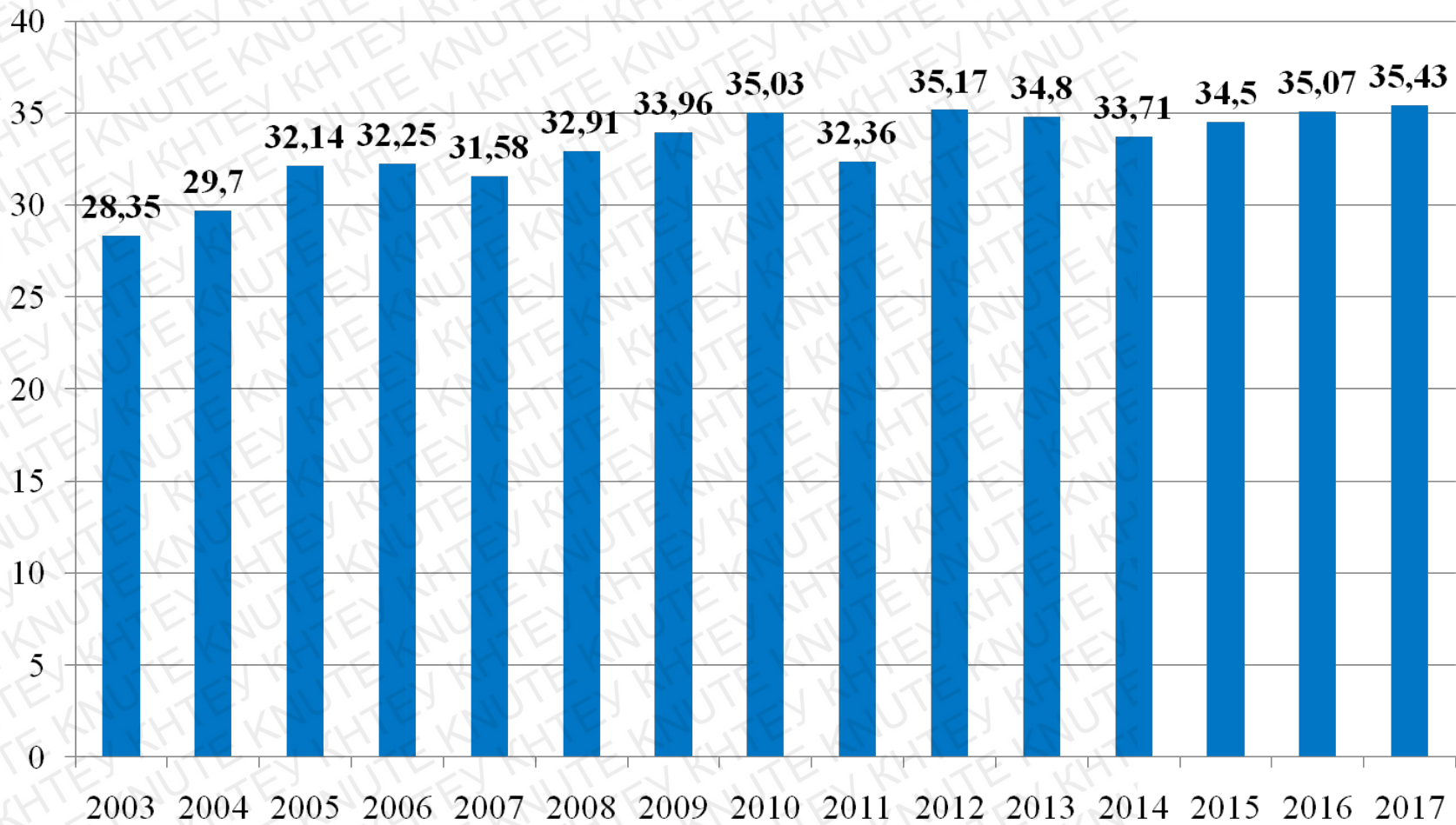

Рис. 3.1. Частка витратів Зведеного бюджету України у ВВП за 2003–2017 роки, %

ДОДАТОК И

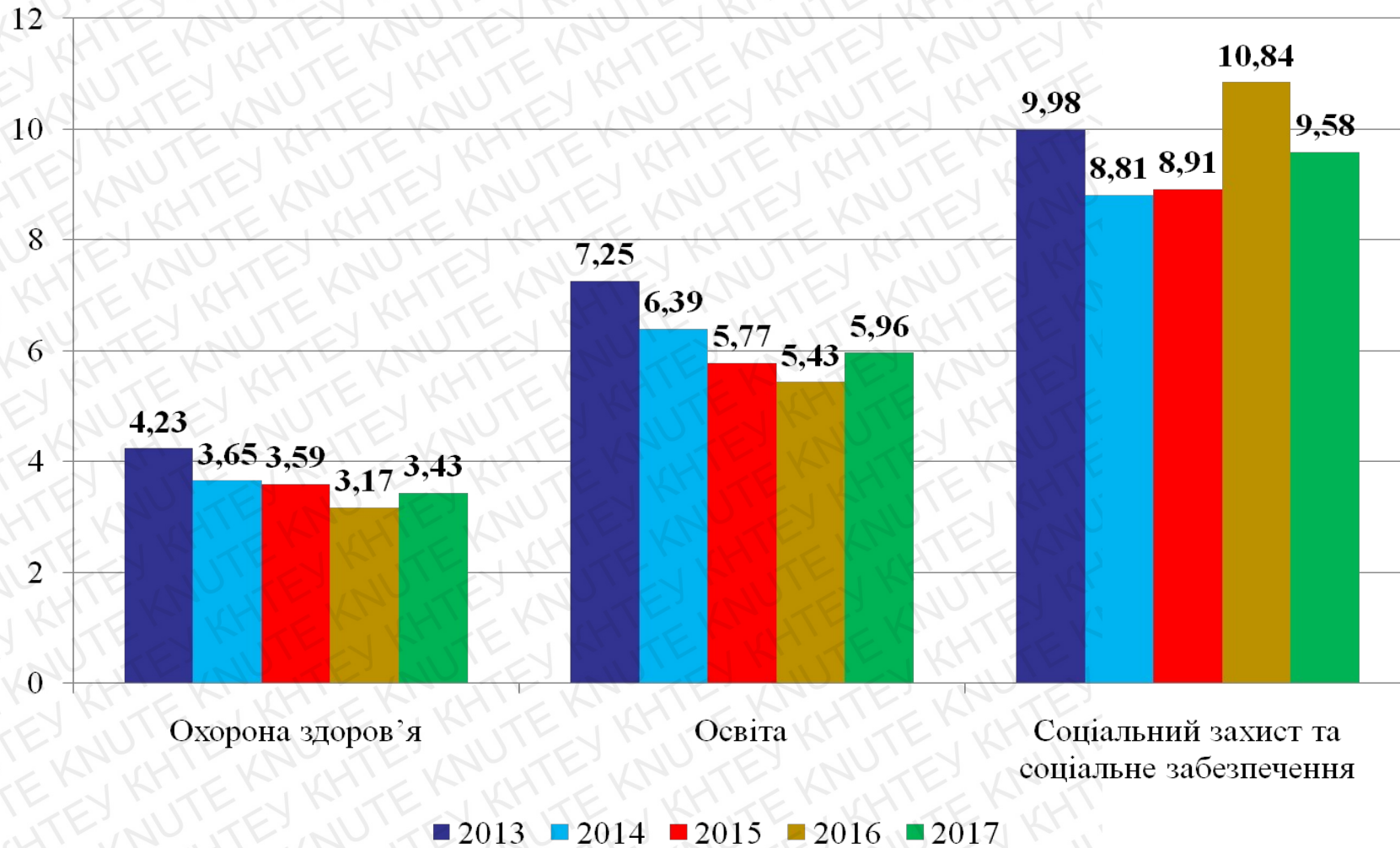

Рис. И.1. Частка видатків Зведеного бюджету України у ВВП за 2013–2017 роках, %

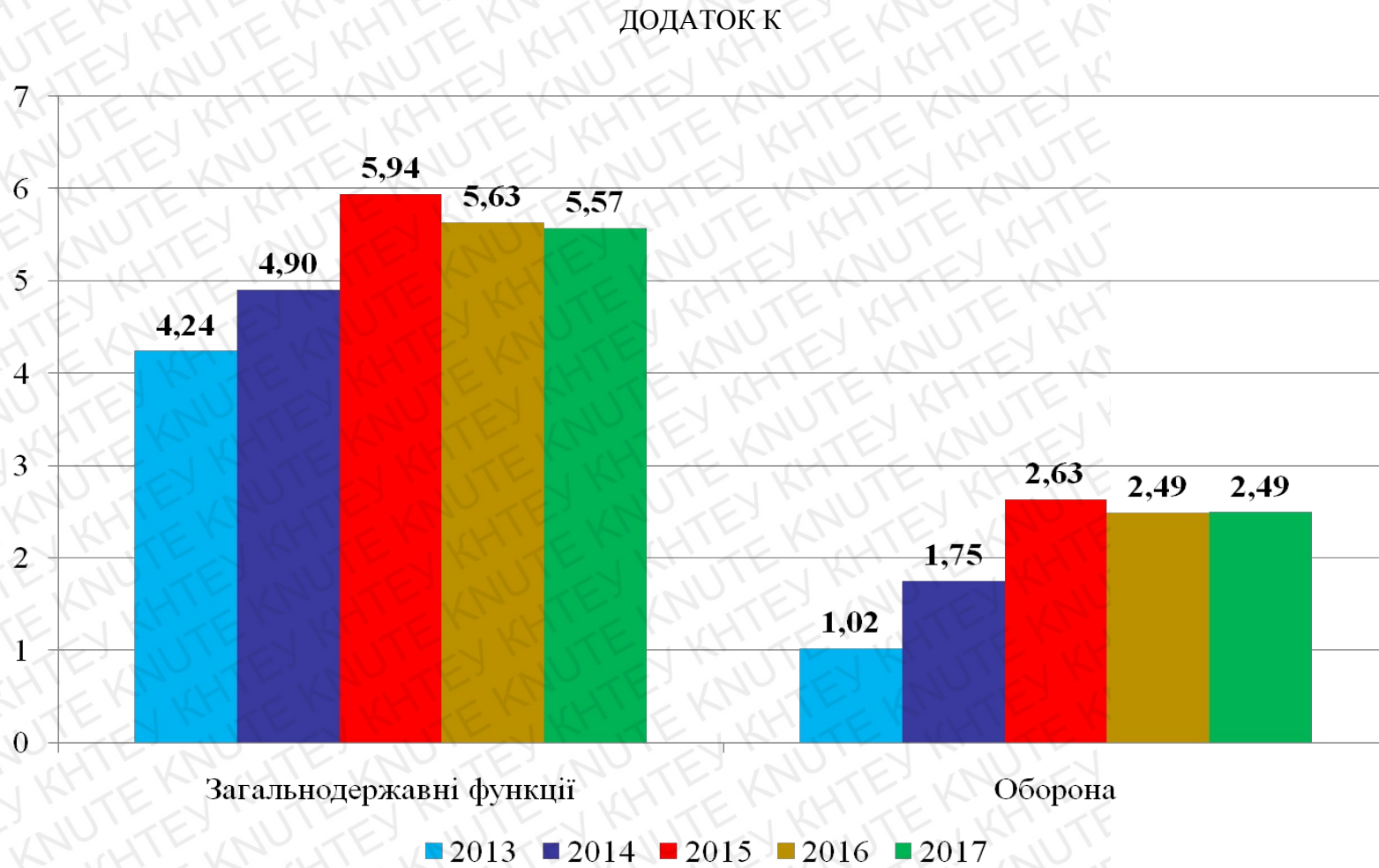

Рис. К.1. Частка видатків Зведеного бюджету України у ВВП за 2013–2017 роках, %

ДОДАТОК Л

Таблиця Л.1

Частка видатків Зведеного бюджету України у ВВП, %

Функціональна класифікація	2001-2005	2006-2010	2011-2015	2016-2017	2001-2017
Загальнодержавні функції	3,85	3,61	4,55	5,60	4,19
Оборона	1,67	1,17	1,20	2,49	1,56
Громадський порядок, безпека та судова влада	2,21	2,61	2,67	2,99	2,56
Економічна діяльність	4,25	5,07	3,99	3,11	4,22
Охорона навколишнього природного середовища	0,33	0,29	0,31	0,25	0,30
Житлово-комунальне господарство	0,75	0,91	0,96	0,82	0,86
Охорона здоров'я	3,44	3,80	3,95	3,30	3,66
Духовний та фізичний розвиток	0,71	0,88	0,91	0,76	0,82
Освіта	5,46	6,70	6,87	5,70	6,20
Соціальний захист та соціальне забезпечення	6,17	8,10	8,95	10,21	8,03
Всього	28,82	33,15	34,01	35,25	32,40